

सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटि र त्यसको शैक्षणिक उपादेयता

वासुदेव बिष्ट

सुदूरपश्चिम विश्वविद्यालय, कैलाली बहुमुखी क्याम्पस, धनगढी, नेपाल

Email: basudevbi50@gmail.com

लेखसार

नेपालका सरकारी निकायहरूले सार्वजनिक सरोकारका सूचनाहरू प्रकाशित, प्रसारित गर्दछन्। सूचनाको माध्यम भाषा नेपाली रहेको छ। नेपाली भाषा राष्ट्रिय कामकाजको भाषा हो। प्रस्तुत अध्ययन सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटि र त्यसको शैक्षणिक उपादेयता खोजी गर्ने विषयमा केन्द्रित रहेको छ। सार्वजनिक सूचनामा मानक नेपाली भाषा प्रयोगको अवस्था, सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिहरू, भाषिक त्रुटिहरूलाई सुधार गर्नका लागि अवलम्बन गर्न सकिने उपाय र सुभावहरू प्रस्तुत गर्न र भाषिक त्रुटिहरूको शैक्षणिक उपादेयताको प्रभावलाई समस्याका रूपमा लिई लेख तयार गरिएको हो। यसमा गुणात्मक विधिअन्तर्गत रही सार्वजनिक सूचनाको अवस्थाको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ। सार्वजनिक निकायबाट सम्पादन हुने वा भएको र तत्सम्बन्धी कारवाही वा निर्णयसँग सम्बन्धित लिखित जानकारीमूलक सूचना सङ्कलनगरी नेपाली भाषाको मानक प्रयोगको अवस्थाको अध्ययन गरिएको छ। यस अध्ययनका लागि प्रायोगिक भाषाविज्ञान अन्तर्गत रहेको त्रुटि विश्लेषणलाई सैद्धान्तिक आधार बनाइएको छ। भाषाको प्रयोग शिक्षा, सञ्चार, साहित्य, कानून, प्रशासन आदि विविध क्षेत्रमा गरिएको हुन्छ। भाषाको शुद्ध प्रयोगका लागि कोश, व्याकरण, शैली पुस्तिकाको प्रयोग आवश्यक मानिएको छ। सार्वजनिक सूचना शुद्ध र मानक हुनुपर्छ। सूचना आमनागरिकले बुझ्न सक्ने सरल, सहज र सम्प्रेष्य भाषामा हुनुपर्छ। सार्वजनिक सूचनामा वर्णविन्यासगत, वाक्यगत र कारकीय त्रुटिहरू प्रशस्त मात्रामा भएका पाइन्छन्। सबैभन्दा बढी त्रुटि द्वस्व र दीर्घमा रहेको पाइन्छ। 'ब'- 'व', 'श' - 'ष' - 'स', 'पदयोग - पदवियोग', 'चन्द्रविन्दु - शिरविन्दु' को प्रयोग सम्बन्धी त्रुटिहरू भएको पाइन्छ। टङ्कण, मुद्रणमा समेत समस्या देखिएको छ भने पाण्डुलिपि संशोधन नगरी सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गर्ने, प्राविधिक धार पढेका सूचना अधिकारी वा कर्मचारीले नेपाली भाषाको मानक प्रयोगमा सचेतता अपनाउन नसकेको पाइन्छ। एउटै सार्वजनिक सूचनामा ४/५ देखि १५/२० ओटासम्म त्रुटिहरू रहेको पाइन्छ। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचना शुद्ध र मानक नेपाली भाषाको प्रयोगका लागि दृष्टान्तका रूपमा प्रयोग हुनुपर्नेमा त्यसो हुन सकेका छैनन्; जसका कारण शैक्षणिक गतिविधिका दृष्टिमा सिकाइको गलत सामान्यीकरण हुने डर रहेको पाइन्छ। शुद्ध र मानक नेपाली भाषाको प्रयोगका लागि सूचनाको व्यावहारिक कार्यसम्पादनसँगै शब्दकोश, व्याकरण र शैली पुस्तिकाको प्रयोग गर्नुपर्ने र तालिम, सेमिनार, प्रशिक्षणको अभियान नै सञ्चालन गरी भाषिक एकरूपता कायम गर्नु आवश्यक रहेको निष्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ।

शब्दकुञ्जी : मानक, वर्णविन्यास, एकरूपता, निकाय, सूचना

Copyright 2024 ©Author(s) This open access article is distributed under a *Creative Commons*

Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

परिचय

नेपाली भाषा नेपालको सरकारी कामकाजको माध्यम भाषा हो। नेपाली भाषा नेपालभरी बोलिन्छ। विचारको प्रकटीकरण भाषाको माध्यमबाट सम्भव भएको हो। नेपाली भाषाको क्षमता विस्तार र मानकीकरणका लागि व्याकरण लेखनले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको पाइन्छ। व्याकरण प्रस्तावित र वर्णनात्मक प्रकृतिका रहेका छन्। नेपाली भाषाका प्राथमिक कालीन व्याकरणहरू प्रस्तावित प्रकृतिका थिए भने हाल वर्णनात्मक व्याकरण लेखनको सुरु भएको छ। भाषाको स्तरीकरणमा शब्दकोशको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको पाइन्छ। भाषिक एकाइका हिज्जे, शब्दवर्ग, स्रोत अर्थ आदि सूचना दिएर शब्दकोशले भाषाको मानकीकरणमा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्छ। भाषाको स्तरीकरणका निमित्त पत्र पत्रिकाको पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको पाइन्छ। भाषाको मानकीकरणका प्रक्रियामा वर्ण विन्यासमा सुधार, शब्दकोशको सम्पादन, व्याकरण लेखन, प्रचार प्रसार, स्वीकरण जस्ता कुरा पर्दछन्। नेपाली भाषाको मानकीकरणका लागि व्याकरण, शब्दकोश र पत्रपत्रिकाको भूमिका उल्लेखनीय रहेको पाइन्छ। नेपाली भाषाको व्याकरण, शब्दकोश र पत्रपत्रिकाको कारणले नेपाली भाषाले राज्यभाषाको रूपमा संवैधानिक मान्यता पाएको हो। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा भाषिक शुद्धता र मानक नेपाली भाषाको प्रयोगमा एकरूपता भएको पाइँदैन। व्याकरण, शब्दकोश, शैली पुस्तिका जस्ता आधिकारिक नेपाली भाषाका मानकीकरणका सामग्री हुँदा हुँदै पनि छुट्टा छुट्टै प्रयोग गरी भाषिक त्रुटि गरिएको पाइन्छ।

भाषा सम्प्रेषणको महत्त्वपूर्ण साधन हो। “वागीश्वरी, वाणीकी देवी सरस्वतीको ठूलो महिमा छ। वाणीको महत्त्वले गर्दा नै उनलाई समादरणीय स्थान मिलेको हो। भाषाविना समाजको अस्तित्व सम्भव छैन। दुईजना मानिस भेट भए भने भाषा आवश्यक परिहाल्छ। विचार र भावना व्यक्त गर्न भाषा चाहिन्छ। भाषा सामान्यतः लिखित र मौखिक दुईप्रकारले व्यक्त हुने गर्दछ। भाषिक सम्प्रेषणीयताको अभावमा वाङ्मय, धर्म, दर्शन, विज्ञान, वाणिज्य, कला, संस्कृति, राज्यव्यवस्था आदि साराका सारा मानवीय क्रियाकलापहरू अवरुद्ध हुने थिए। भाषाको वरद शक्तिले गर्दा नै मानव सभ्यताको विकास आजको रूपमा आइपुगेको हो (अधिकारी, २०७५ पृ.१)।” भाषाको शुद्ध, स्तरीय र मानक प्रयोगका साथै भाषिक एरूपता कायम गर्न नेपाली भाषाका प्रयोगकर्ताहरूले सचेतता अपनाउनु आवश्यक हुन्छ।

सार्वजनिक सूचनामा भाषाको महत्त्वको विषयलाई प्रस्तुत गरेको हुन्छ। भाषा विचार विनिमयको सशक्त माध्यम भएकोले सम्प्रेषित हुने सूचनाको भाषा शुद्ध, स्पष्ट हुनु आवश्यक हुन्छ। सार्वजनिक निकायका सूचना भन्नाले सरकारद्वारा मान्यता प्राप्त, सार्वजनिक रूपमा सेवा प्रवाह गर्ने, रकम प्राप्त गरेर सेवा दिने, सरकारी र गैरसरकारी संघ संस्थालाई लिइएको छ। यी संस्थाहरूले सूचना प्रसारण, सम्प्रेषण गर्ने भाषामा रहेका भाषिक कमी कमजोरीलाई नै त्रुटिका रूपमा लिइएको छ। यी त्रुटिहरूका कारण सिकाइमा कस्तो खालको प्रभाव पर्छ भन्ने विषयलाई अनुसन्धानको मुख्य विषय बनाइएको छ। सार्वजनिक निकायका सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटि र त्यसको शैक्षिक उपादेयता शीर्षकमा अनुसन्धानात्मक कार्य गरिएको नभेटिएकाले यो विषय नवीन, मौलिक र व्यावहारिक भएकाले अनुसन्धानको विषयको रूपमा लिइएको हो। राष्ट्रिय सूचना आयोगले सूचनाको हक कार्यान्वयन निर्देशिका (२०६४, पृ. ५) मा सार्वजनिक निकाय भन्नाले “संविधान अन्तर्गतका रहेका नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारद्वारा ऐन, कानूनबमोजिम स्थापित, गठित सेवाप्रदायक गैरसरकारी, सरकारी, सरकारबाट रकम प्राप्त गरी सञ्चालन हुने र राजपत्रमा सूचना प्रकाशित हुने संघ संस्थालाई सार्वजनिक निकायका रूपमा परिभाषित गरेको पाइन्छ।” यसरी परिभाषित गरिएका सार्वजनिक निकायहरूबाट सूचना सङ्कलन गरिएको छ।

सूचना प्राप्त गर्नु नागरिकको नैसर्गिक अधिकार हो। सूचना विश्वसनीय र वैध हुनु आवश्यक हुन्छ। “सरोकारवाला सबैलाई जानकारी दिन लिखित रूपमा प्रकाशित गरिएको पत्र सूचना हो। (सूचनाको हक कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६४ पृ. ६)।” सार्वजनिक सरोकारका सूचनाहरू सत्य, तथ्य रूपमा छिटो छरितो तरिकाले पाउनु पर्छ। “सम्बन्धित सबैलाई जानकारी दिनका लागि लेखिएको वा प्रकाशित गरिएको पत्रलाई सूचना भनिन्छ (शर्मा, ज्ञवाली र ज्ञवाली, २०७३ पृ.१७१)।” सूचनाका माध्यमले सुसूचित भई आफ्ना प्रयोजनलाई समयमै सम्पादन गर्न सूचनाको आवश्यकता पर्दछ। “कुनै विषयका बारेमा जानकारी दिनका लागि लेखिएको, छापिएको, टाँसिएको विज्ञापन आदि सूचना हो (अधिकारी र भट्टराई २०६३ पृ.१०२८)।” कुनै विषयको बारेमा जानकारी दिने कार्य सूचना हो।

भाषाका कथ्य र लेख्य गरी दुई रूप हुन्छन् । कथ्य रूप उच्चारणसँग सम्बन्धित हुन्छ भने लेख्य रूप लिपिचिह्नद्वारा व्यक्त हुन्छ । “कथ्य भाषामा उच्चारणगत त्रुटि देखापर्दछ । लिखित अभिव्यक्तिमा कथ्य भाषाका ध्वनिहरूलाई खासखास लिपिचिह्नद्वारा व्यक्त गर्नु पर्छ । जस्तो प्रयोग गर्ने प्रचलित परम्परा छ, त्यसभन्दा भिन्न रूपमा प्रयोग गर्नु सामयिक हुँदैन । औपचारिक, शिष्ट र स्तरीय भाषिक प्रयोगमा ती भिन्न स्वरूपको विन्यासीय प्रयोग चामलमा वियाँजस्ता अनुभव हुन्छन् (ढकाल र खतिवडा, २०६९ पृ.१५९) ।” भाषा मानवीय र सामाजिक वस्तु हो । यो समाजद्वारा पिँढी दरपिँढी हुँदै प्राप्त हुने वस्तु हो । विचार विनिमयको सरल र सुगम माध्यम भाषा हो । मौखिक भाषा ध्वन्यात्मक माध्यम भएकाले विचार विनिमयको लागि सरल, सुगम र प्रभावकारी हुन्छ । भाषाको वास्तविक रूप पनि मौखिक नै हो तर विभिन्न कारणले गर्दा मानवीय समाजमा लिखित भाषाको पनि प्रयोग हुने गर्दछ । भाषाको लिखित माध्यम मौखिक भाषाकै प्रतिरूप हो । यसलाई कागज र कलमको सहायताले मूर्तरूप दिइन्छ । लेख्य भाषा श्रव्यात्मक नभई दृश्यात्मक किसिमको हुन्छ ।

लिखित भाषालाई मानवले ज्ञानविज्ञानका क्षेत्रमा उपलब्ध गरेको प्राप्ति र उपादेयतालाई सुरक्षित गरेर राख्न सकिन्छ, र तिनको अध्ययन र प्रयोग गरेर युगयुगान्तरसम्म मानवीय सभ्यताको विकासमा ठूलो टेवा पुऱ्याउन सकिन्छ । “नेपालको सन्दर्भमा विविध ज्ञानको प्रभावकारी सञ्चार गर्नका लागि पनि नेपाली भाषाको प्रयोग गरिन्छ । सञ्चार प्रणालीमा नेपाली भाषाभन्दा पनि अङ्ग्रेजी भाषाको व्यापक प्रयोग गरिएको पाइन्छ । नेपाली भाषाको भूमिका सूचना प्रवाहका रूपमा, सम्प्रेषणका रूपमा, प्रविधिकारूपमा, सूचना ग्रहणका रूपमा गरिनुपर्छ (पौडेल, र धामी, २०७५) ।” त्यसैले भाषाको लेख्य रूप जान्नु र मानक रूपको प्रयोग गर्नु अतिआवश्यक हुन्छ । भाषाले विचार, भावना, घटना, परिस्थिति र अवस्थालाई जनाउँछ । गहन र परिष्कृत विचार त्रुटिपूर्ण हुनु राम्रो हुँदैन । विषयको गम्भीरता, गहनता र स्तरीयतालाई भाषाले वहन गर्नुपर्छ । भाषालाई शुद्ध, एकरूपतापूर्ण ढङ्गले व्यावहारिक बनाउने काम व्याकरणले गर्दछ । व्याकरणभित्र वर्णविन्यास पर्दछ । वर्णविन्यास भाषाको एकरूपताका लागि महत्त्वपूर्ण पक्ष हो ।

वर्णविन्यास लिखित अभिव्यक्तिसित सम्बन्धित हुन्छ । वर्णहरूको समुचित प्रयोग नै वर्णविन्यास हो । वर्णविन्यासको जथाभावी प्रयोगले अर्थको अनर्थ हुन्छ भने अर्कातिर भाषिक सम्प्रेषणमा समस्या उत्पन्न हुन्छ । भाषा र लिपि राष्ट्रियता र सांस्कृतिक पहिचानका आधार हुन् । अतः भाषाको शुद्ध प्रयोगमा सचेत हुनुपर्छ । नेपाली भाषामा पनि भाषिक अशुद्धिका विषयमा प्रश्न उठ्ने गरेका छन् । नेपाली भाषाको शुद्ध प्रयोगमा अज्ञानता, असावधानी र बेवास्ताजस्ता समस्याहरूका कारण मानक नेपाली भाषाको प्रयोगमा सार्वजनिक गर्ने सूचनामा व्यापक त्रुटि हुने गरेको पाइन्छ । यी त्रुटिहरूले भाषिक अर्थगत त्रुटिका साथै सिकाइमा समेत असर गरेको हुन्छ । त्यसैले यी विविध समस्याहरूका कारण सार्वजनिक सूचनामा प्रयोग भएका भाषिक त्रुटिलाई अध्ययन विश्लेषण गरी भाषा सिकाइमा पारेको प्रभावको खोजी गरी समाधानका उपायहरू पत्ता लगाउनु आवश्यक देखिएकोले सार्वजनिक सूचनामा प्रयोग गरिने भाषाको त्रुटिविश्लेषण र त्यसको शैक्षणिक उपयोगितालाई अनुसन्धानको विषय बनाइएको छ ।

यस अनुसन्धान कार्यका लागि मानक नेपाली भाषा प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिहरू के-कस्ता रहेका छन् ? भाषिक त्रुटिहरूमा सुधार ल्याउन के-कस्ता सुझावहरू प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ? भाषिक त्रुटिहरूको शैक्षणिक उपादेयताको प्रभाव के कस्तो रहेको छ ? भन्ने समस्यामा आधारित रही अनुसन्धान सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिको पहिचान गर्ने, सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिको तुलनात्मक विश्लेषण गर्ने र त्रुटिहरूको शैक्षणिक उपादेयताको प्रभाव निराकरणका लागि उपायहरू पत्ता लगाई सुझाव प्रस्तुत गर्ने मुख्य समस्यामा केन्द्रित रहेको छ ।

अध्ययनविधि

सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषाको त्रुटि र त्यसको शैक्षिक उपादेयता शीर्षकको अनुसन्धान कार्यलाई मूर्त रूप दिन निम्नानुसारको अध्ययन विधि र प्रक्रियालाई अवलम्बन गरिएको छ ।

अनुसन्धान ढाँचा

यस अनुसन्धानमा गुणात्मक ढाँचाको प्रयोग गरिएको छ। यसमा क्षेत्रीय अध्ययन विधिबाट प्राप्त तथ्याङ्कको वर्णन र विश्लेषणबाट निष्कर्ष निकालिएको छ।

नमुना छनोट

प्रस्तुत अध्ययनमा नेपाली भाषाका विभिन्न पक्षमध्ये सोद्देश्यमूलक नमुना छनोट पद्धतिका आधारमा कैलाली जिल्लाको धनगढी उपनगरपालिकाभित्र रहेका सरकारी निकायहरूबाट सामग्री छनोट गरिएको छ।

अध्ययनको क्षेत्र

प्रस्तुत अध्ययनको क्षेत्र सुदूरपश्चिम प्रदेशको कैलाली जिल्लाको धनगढी उपमहानगरपालिका रहेको छ। सरकारी निकायहरूले विभिन्न माध्यमबाट सार्वजनिक सूचना प्रवाह गर्दा गर्ने भाषिक त्रुटिलाई मात्र अध्ययनको क्षेत्रभित्र समावेश गरिएको छ।

तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू

प्रस्तुत अध्ययनमा नेपाली भाषाको प्रयोग गरी जारी भएका सूचनाहरू र सूचना प्रयोगावस्थाको सूक्ष्म अवलोकनलाई आधार बनाएर प्रारम्भिक स्रोतको सामग्री सङ्कलन गरिएको छ। सूचना सङ्कलनका लागि वि.सं. २०८० मङ्सिर १ गते देखि २०८१ वैशाख ३० गतेसम्मका सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको छ।

अनुसन्धानलाई व्यवस्थित र निर्धारित समयभित्र सम्पन्न गर्नु पर्ने भएकोले विश्वसनीय र वैध सूचना प्राप्तिका लागि मिति २०८० मङ्सिर ०१ गते देखि २०८१ वैशाख ३० गतेसम्मका सूचनालाई लिइएको हो। सूचना सम्बन्धी प्रकाशित, लेख, पत्रिका र विद्युतीय माध्यमलाई द्वितीयक स्रोतका रूपमा लिई व्यावहारिक पक्षको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ। तथ्याङ्क सङ्कलन, सत्यापन र विश्लेषणका लागि तीन जनाको अन्तर्वार्ता समेत लिइएको छ। अन्तर्वार्तामा एकजना निम्न माध्यमिक शिक्षक, एकजना सम्बन्धित कार्यालयको सूचना अधिकारी र एकजना विश्वविद्यालयका प्राध्यापक रहेका छन्।

तथ्य विश्लेषण प्रक्रिया

प्रस्तुत अध्ययनका लागि प्राप्त तथ्यको वर्णन, त्यसको पुष्टिका लागि प्रकाशन शैली (२०७६), स्थानीय तहका लागि तयार पारिएको प्रशिक्षण सामग्रीका रूपमा रहेको नेपाली भाषा शुद्ध लेखन (२०७८), पञ्जा नेपाली बृहत शब्दकोश (२०७९), व्याकरणका पुस्तक, प्रायोगिक भाषाविज्ञानअन्तर्गत गरिने त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक मान्यतामा रही अवलोकन, उदाहरण र प्रयोगबाट निष्कर्ष निकाली निगमन विधिबाट निष्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ।

सैद्धान्तिक पर्याधार

प्रस्तुत लेखमा प्रायोगिक भाषाविज्ञानअन्तर्गतको भाषा योजनामा समेटिने भाषाको मानकीकरणका लागि त्रुटिविश्लेषणलाई सैद्धान्तिक पर्याधार बनाइएको छ। सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई चुस्त र दुरुस्त बनाउन सूचनाको प्रयोग गरिएको हुन्छ। “कुनै पनि व्यक्ति संस्था, कार्यालय, उद्योगधन्दा, व्यवसाय आदि निकायबाट जनता वा सर्वसाधारणका लागि दिने अभिलेखगत जानकारीलाई सूचना भनिन्छ। सूचना कार्यालय वा सङ्गठित संस्थाहरूले आफ्नो सूचना पाठीमा टाँस गर्दछन् तर आम जनताको सरोकारको विषय छ भने विभिन्न पत्रपत्रिका, रेडियो, टेलिभिजन, फेसबुक आदिबाट प्रकाशन र प्रसारण गरिन्छ (भट्टराई, पृ. ४४)।” कुनै पनि सार्वजनिक निकायले सूचनालाई प्रकाशित र सम्प्रेषण गर्दा वर्णविन्यास, भाषा र टङ्कन जस्ता भाषिक अशुद्धिका विषयमा सचेत हुनु आवश्यक हुन्छ।

“वर्णहरूको उचित रखाइलाई वर्णविन्यास भनिन्छ। वर्णहरूको उपयुक्त र स्पष्ट लेखन तथा मिल्दो प्रयोग नै

वर्णविन्यास हो । भाषामा उच्चार्य र लेख्य दुई भेद हुन्छन् । वर्णविन्यासको नियम यी दुवैमा लागु हुनुपर्ने हो तर संसारका धेरै भाषाहरूमा उच्चार्य वर्ण र लेख्य वर्णमा एकता पाइदैन । नेपाली भाषा पनि त्यस परम्पराबाट मुक्त छैन । सामान्यतः वर्णविन्यासभन्दा ह्रस्व र दीर्घका नियमलाई मात्र बुझ्ने गरिन्छ तर त्यति मात्र नभएर सबै खाले वर्णहरूको समुचित विन्यास हुनुपर्छ (नेपाल, २०७८ पृ.६८) ।” लेख्य भाषामा एकरूपता, व्यवस्थितता र नियमितताका लागि वर्ण, अङ्क, लेख्यचिह्नको शुद्ध र क्रमिक विन्यास वर्णविन्यास हो ।

“नेपाली वर्णविन्यास नेपाली नियमको व्यवस्था र तत्सम नियमको व्यवस्था गरी दुई भिन्न व्यवस्थाबाट निर्देशित छ । सामान्यतः ह्रस्व, दीर्घ, श-ष-स, व-व, य-ए, शिरविन्दु-चन्द्रविन्दु, अजन्त-हलन्त र पदयोग-पदवियोग आदिसँग सम्बन्धित नियमलाई वर्णविन्यासअन्तर्गत राखिन्छ” (जोशी, २०७९ पृ.९) ।” यी वर्णविन्यासका त्रुटि क्षेत्र हुन् । “विश्वका प्राचीन भाषाहरू संस्कृत, ल्याटिनदेखि बाहेक पछि विकसित भएका अन्य जुनसुकै भाषामा पनि पूर्ववर्ति भाषाका शब्दहरूको आगमन भएको हुन्छ” (नेपाल, २०७८ पृ.६८) । नेपाली भाषामा पनि तत्सम, तद्भव, आगन्तुक र भर्रा नेपाली शब्दहरूको प्रयोग हुन्छ ।

नेपाली भाषा संस्कृत, प्राकृत र अपभ्रंश भई विकसित भएको भाषा हो । नेपाली भाषाको जननी भाषा संस्कृत भाषा हो । “संस्कृत भाषाबाट नेपालीमा आउने क्रममा रूप नबदलाई जस्ताको त्यस्तै आएका शब्दलाई तत्सम भनिन्छ । संस्कृत भाषाबाट नेपालीमा आउंदा रूप परिवर्तन भएर आउने शब्दलाई तद्भव भनिन्छ । संस्कृत भाषाबाहेक अन्य भाषाबाट आएका शब्दलाई आगन्तुक शब्द भनिन्छ । नेपाली भाषाको मौलिक चिनारी बनेर बसेका अनुकरणात्मक, विस्मयादिबोधक, निपात र केही ठेट नेपाली शब्दहरूलाई भर्रा शब्द भनिन्छ” (नेपाल, २०७८ पृ. ६८-७०) ।

सार्वजनिक सूचनामा तत्सम, तद्भव, आगन्तुक शब्दको प्रयोग गरिएको हुन्छ । कुनै खास विषयको सूचना दिनका लागि पठाइएको टाँसिएको, पत्रपत्रिकामा प्रकाशित गरिएको लेखनलाई सूचना भनिन्छ । विद्युतीय सञ्चार माध्यमबाट प्रसारित सूचनाहरू, दैनिक पत्रपत्रिकामा प्रकाशित, प्रसारित सूचनाहरू, घर र टोलमा टाँस गरिएको सरकारी कार्यालयको सूचना वा पाटीमा टाँसिएको पत्राचारबाट जानकारी गराइएका सबै सूचनाहरू हुन् । यस अध्ययनमा पत्र पत्रिकामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटि, कार्यालयीय चिठी, विज्ञापन, सूचना, होलिड बोर्ड, नागरिक वडापत्र, निमन्त्रणा, निवेदन एवम् सरकारी कार्यालयहरूले जारी गरेको सूचनामा भाषिक त्रुटिको पहिचान, तुलनात्मक विश्लेषण गरी शैक्षणिक उपादेयताको पक्षलाई उजागर गर्ने कार्य गरिएको छ । हेमाङ्गराज अधिकारी (२०७६) ले ‘नेपाली लेखनमा पदयोग र पद वियोगका समस्या र समाधानका उपाय’ शीर्षकमा लेख प्रस्तुत गरेको पाइन्छ । “पदयोगले एउटा पदका रूपमा आउने एकाइ वा त्यसका अंशलाई एउटा डिकोमा लेखिनु र पद वियोगले एकभन्दा बढी पदलाई भिन्न भिन्न डिकोमा लेखिनुलाई जनाएको छ । एउटै पदका अंश वा खण्डलाई एकल डिकोमा लेख्ने कि भिन्न डिकोमा भन्ने कुरा नै नेपाली लेखनमा पदयोग र पदवियोगको समस्याको समाधानको विभिन्न प्रयासहरूको समीक्षा गरिएको छ” । यसले सूचनामा भाषिक त्रुटि र शैक्षणिक उपयोगिताको अध्ययनका लागि मद्दत गरेको छ ।

भाषामा त्रुटिहरू हुने गर्दछन् । भाषिक त्रुटिको विश्लेषण गर्ने सैद्धान्तिक आधारका रूपमा त्रुटि विश्लेषणलाई लिइन्छ । “त्रुटिहरूलाई विकासशीलता, भाषाकोटि, स्रोत, गम्भीरता, व्यापकता, स्वरूप र अनौचित्यका आधारमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ (ढकाल, २०७८ पृ. १६४) ।” सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटि र त्यसको शैक्षणिक उपयोगिताको अध्ययनका लागि सहयोगी सामग्री बनेको छ । भाषा शिक्षण प्रायोगिक भाषाविज्ञानको एउटा प्रमुख पक्ष हो । नेपालमा बालबालिकाका लागि लेखिएका पाठ्यसामग्रीहरूमा वर्णविन्यासमा एकरूपता देखिदैन । त्यसले बालबालिकाको पढाइ र लेखाइमा मनोवैज्ञानिक रूपले ठुलो असर गरेको पाइन्छ । मातृभाषी तथा विमातृभाषी दुवै खालका बालबालिकाहरूलाई पढाइ र लेखाइमा एकरूपता र सरलता कायम गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नका लागि विशुद्ध बाल उपयोगी शैक्षणिक प्रयोजनका लागि पनि लेखाइमा मानकीकरण गरिएका प्रशस्त उदाहरणहरू भेटिन्छन् । नेपाली जस्तो सरकारी कामकाज र शिक्षणको माध्यम भाषाको रूपमा प्रयुक्त भाषामा यसका भाषावैज्ञानिक विशेषताहरू केलार्ई लेखाइलाई पनि कम भन्दा कम नियमहरूका आधारमा सरलीकृत

गर्दै जानुपर्दछ । यो आजको आवश्यकता हो । यस प्रयोजनबाट गरिएका प्रयाहरूले औचित्यलाई राम्रोसँग पुष्टि भने गर्नुपर्दछ । शैक्षणिक प्रयोजनका लागि गरिने वर्णविन्यास सुधारलाई मलोन (२००४) ले पुष्टि गरेकी छन् ।

लुइटेल (२०७३) ले नेपाली भाषामा बल्काइएका समस्या र समाधानका उपायहरू नामक कार्यपत्रमा दिइएको प्रहरीले हिजो सातजना चोर समात्यो र भोलिपल्ट 'तिनलाई छोडिदियो' भन्ने वाक्यलाई भट्ट हेर्दा 'तिन' शब्दले दुई अर्थ दिन सक्ने देखिन्छ । यस वाक्यमा 'तिन' को पछाडि मानव जनाउने कोटिकार 'जना' जोडिएको छैन । तैपनि धेरै मातृभाषाले यो वाक्यको 'तिन' ले सङ्ख्या नबुझाई पहिलो पढाइमा सार्वनामिक विशेषण 'सबै' भन्ने बुझाएको पाइन्छ । दोस्रो वा तेस्रो पढाइमा मात्र सङ्ख्या बुझाउने देखिन्छ भनेर उल्लेख गरेको पाइन्छ । नेपाली भाषामा श्रुतिसमभिन्नार्थक अर्थ दिने शब्दहरू छन् । श्रुतिसमभिन्नार्थक शब्दहरूको उचित प्रयोग नभएमा अर्थको अनर्थ हुने कुराको पुष्टि गरेको पाइन्छ । सूचनामा शुद्धता, शिष्टता, सन्तुलन, विश्वसनीयता, स्वच्छता जस्ता गुण हुनु आवश्यक हुन्छ । हरेक सरकारी निकायले आम सरोकारवाला पक्षहरूलाई सुसूचित गर्न विभिन्न माध्यमबाट सूचना जारी गर्दछन् । ती जारी गरिएका सूचनामा भाषिक त्रुटिहरू हुने गरेको पाइन्छ । सरकारी निकायहरूले सूचना जारी गर्दा मानक नेपाली भाषाको शुद्ध र शिष्ट प्रयोगमा शब्द चयनगत, व्याकरणिक, वर्ण विन्यासगत, व्याकरणिक त्रुटिहरू हुने गरेको पाइन्छ । सरकारी कार्यालयहरूले सार्वजनिक सूचना जारी गर्दा हुने त्रुटिहरूको पहिचान गरी शैक्षणिक क्षेत्रमा पठनपाठनका निम्ति शैक्षिक सामग्री निर्माण तथा अभ्यास निर्माण गर्ने कार्यमा यसले मद्दत गर्दछ । व्यक्तिको सूचना प्रवाह गर्ने क्षमताको पहिचान गरी सुधार गर्न, सूचना प्रवाह गर्ने व्यक्तिले आत्मआलोचना गरी सूचना प्रवाहमा चुस्तता, दुरुस्तता, शुद्धता, शिष्टता कायम गर्नका लागि अनुसन्धानमा सार्वजनिक सूचनामा भएका त्रुटिको र शुद्ध रूपको तुलना गरी देखाइएको छ ।

नतिजा

प्रस्तुत अध्ययनको क्षेत्र सुदूरपश्चिम प्रदेशको कैलाली जिल्लाको धनगढी उपमहानगरपालिका रहेको छ । सरकारी निकायहरूले विभिन्न माध्यमबाट सार्वजनिक सूचना प्रवाह गर्दा गर्ने भाषिक त्रुटिलाई मात्र अध्ययनको क्षेत्रभित्र समावेश गरिएको छ । सार्वजनिक निकायका भाषिक त्रुटिले शैक्षिक उपादेयताको पक्षलाई कसरी लिएको छ भन्ने पक्षलाई अनुसन्धानको क्षेत्रभित्र समेटिएको छ । सार्वजनिक सूचना सम्बन्धी भाषिक त्रुटि र त्यसको शैक्षणिक उपादेयताका विषयमा सूचना अधिकारी, निम्नमाध्यमिक नेपाली विषय शिक्षक र क्याम्पसमा अध्यापनरत नेपाली विषय शिक्षकको अन्तर्वार्तालाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

सरकारी कार्यालयका सूचना अधिकारीका अनुसार "भाषागत नवीन प्रयोगको ज्ञानको अभाव, कतिपय ठाउँमा प्राविधिक विषय पढेकाहरूलाई सूचना अधिकारीको जिम्मेवारी दिँइनु, भाषाको नवीनतम प्रयोगका बारेमा सेमिनार, गोष्ठी, तालिम केही नहुनु, मुद्रण, टङ्कण र प्रिन्ट गर्दा फन्टहरूको असर पर्नु, प्रिन्ट गरिएका सूचनाहरू सच्याएर सार्वजनिक गर्ने कार्य नहुनु, काम चलेपछि भइहाल्यो भन्ने सोच र प्रवृत्तिका कारण नै सूचनामा भाषिक त्रुटिहरू हुने कुरा" अन्तर्वार्तामा उल्लेख गरेका छन् । त्रुटिहरू वर्ण विन्यासीय, शब्द चयनगत, व्याकरणिक, अर्थतात्त्विक विभिन्न किसिमका हुने बताएका छन् ।

निम्न माध्यमिक तहमा अध्यापनरत नेपाली भाषा विषयका शिक्षकका अनुसार "सरकारी निकायका सूचना अधिकारी भाषाको प्रयोगमा जिम्मेवार बन्नु पर्ने, बौद्धिक व्यक्तिले भाषाको प्रयोगमा सच्चिपर सक्षम हुनुपर्ने, ज्ञानको कुरा संशय भएकाले आलोचना भएपछि मात्र अँ हो भन्नुभन्दा पनि नेपाली भाषाको मानक प्रयोगका लागि प्रकाशित प्रज्ञा नेपाली बृहत शब्दकोश, शैली पुस्तिकाको प्रयोग गर्नुपर्ने र भाषामा भइरहेको खेलवाड र बेवास्ताप्रति समयमै सच्चिपर सावधानी अपनाउनु पर्ने, नेपाली भाषा विषयका शिक्षकहरूको मात्र नेपाली शुद्ध लेखनको ठेक्का नभएर इतर नेपाली विषयका शिक्षक एवम् नेपाली भाषाका प्रयोक्ता जो कसैले पनि नेपाली भाषा आउँदैन, जान्दैन भन्न नपाउने, सरकारले सार्वजनिक सूचनाको अनुगमन र निगरानी गर्नुपर्ने" कुरालाई अन्तर्वार्तामा उल्लेख गरेका छन् ।

क्याम्पसमा अध्यापनरत नेपाली भाषा विषयका शिक्षकका अनुसार "संविधानतः ऐन, नियम बमोजिम खोलिएका,

सार्वजनिक सूचना प्रवाह गर्ने निकाय नै सार्वजनिक निकाय हुन् भने ती निकायहरूले आम जनसरोकारका विषयहरूलाई सुसूचित गराउन प्रयोगमा आउने सूचना नै सार्वजनिक सूचना हुन् । सार्वजनिक सूचना सरल, सहज, शुद्ध र स्पष्ट रूपमा पाउनु नागरिकको अधिकारको विषय पनि हो । सूचनाहरू अहिले मनलाग्दो तरिकाले मानक नेपाली भाषाको विपरित दिशातिर उन्मुख भई प्रकाशित, प्रसारित भएको पाइन्छ । यो भाषाप्रतिको बेवास्ता हो । एउटै सार्वजनिक सूचनामा १०/१५ देखि २०/२५ ओटा सम्म विविध प्रकृतिका भाषिक त्रुटिहरू देखिन्छन् । सूचनामा देखिने यस्तो त्रुटि लज्जास्पद मानिन्छ । मानक नेपाली भाषाको प्रयोग गरी सूचना सम्प्रेषण भएको पाइँदैन । नेपाली पढेकाले वा नेपाली विषय शिक्षकको मात्र नेपाली भाषा शुद्ध लेखन र प्रयोग गर्ने ठेक्का हो भन्ने मानसिकताले ग्रसित, अंग्रेजी भाषाप्रतिको लगाव, टङ्कण, मुद्रणमा समस्या, नियमन, निगरानीको समस्या, तालिम, सेमिनार, गोष्ठी नहुनु र प्रज्ञा नेपाली बृहत शब्दकोशको प्रयोग नगरिनु, मानक भाषा प्रयोगका लागि प्रशिक्षण नहुने समस्याले सूचनामा त्रुटि हुने गरेको पाइन्छ । सूचनामा हुने यही गल्तीको अन्धानुकरण सिकारूले गर्ने भएकाले सिकाइमा नकारात्मक प्रभाव पर्दछ । भाषाको प्रयोगमा सचेतता अपनाई प्रयोग व्यवहार गर्नु " आवश्यक रहेको कुरा अन्तर्वार्तामा उल्लेख गरेका छन् । सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषाको त्रुटि विश्लेषण र त्यसको शैक्षणिक उपादेयतालाई निम्नानुसार अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ ।

मानक नेपाली भाषा र सरकारी कार्यालयमा हुने भाषिक प्रयोगगत त्रुटि

मानक नेपाली भाषा सरकारी कामकाजको भाषा हो । साभ्ना सम्पर्कको भाषा, आमसञ्चार, पत्रपत्रिका, पठनपाठनको भाषाका साथै विश्वव्यापीकरणको दिशातर्फ अग्रसर भइरहेको भाषाको रूपमा नेपाली भाषा रहेको छ । मानक नेपाली भाषा र सरकारी कार्यालयका सार्वजनिक सूचनामा हुने भाषिक प्रयोगगत त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

वर्णविन्यासगत त्रुटि

वर्णविन्यास सम्बन्धी त्रुटिलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ:

ह्रस्व - दीर्घ सम्बन्धी त्रुटि

नेपालीका इ, उ, र ऋ ह्रस्व वर्ण हुन् । यी स्वरवर्णहरू स्वतन्त्र रूपमा प्रयोग हुँदा यस रूपमा आए पनि व्यञ्जनसँग मिल्नासाथ कि, कु, रु, कृ बन्दछन् । दीर्घ स्वर मानिने ई र ऊ पनि व्यञ्जनका साथ आउँदा की, कू बनेर आउँछन् (नेपाल, २०७८, पृ. ७१) । ह्रस्व वा दीर्घ इकार उकारको प्रयोग निम्नानुसार हुन्छ ।

ह्रस्व सम्बन्धी त्रुटि

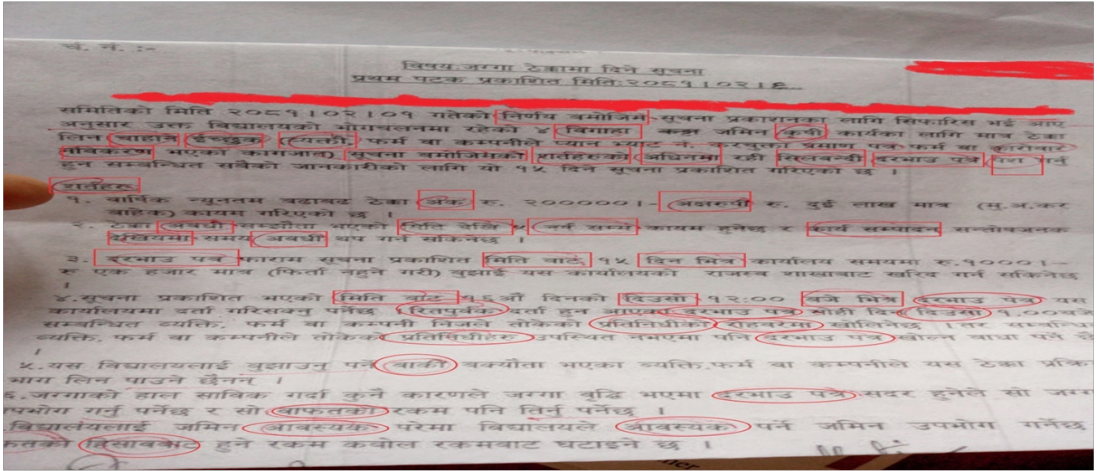
शब्दका सुरुमा ह्रस्व इकार र उकारको प्रयोग हुन्छ । उपसर्ग लागेर बनेका शब्दहरू, द्वि, त्रि सुरुमा आउने सङ्ख्यावाचक शब्दहरू, अव्युत्पन्न नामहरू, आगन्तुक नाम, एकाक्षरीवाहेकका सबै सर्वनाम, विशेषण शब्द, धातु, क्रियापद, अव्यय, अनुकरणात्मक शब्द, तत्सम शब्दमा नेपाली इकार, उकार लागेका शब्दहरू पदादिमा ह्रस्व हुन्छन् । पदमध्यमा अनु, अभि, अति, प्रति, परि उपसर्ग लागेका शब्दहरू ह्रस्व हुन्छन् । व्युत्पन्न नाम, अव्युत्पन्न नाम, आगन्तुक नाम, सबै विशेषण, क्रियापद, कर्म र भाव वाच्यका क्रियापद र अनुकरणात्मक शब्दहरू पदमध्यमा ह्रस्व हुन्छन् । पदान्तमा सबै पुलिङ्गी नाम ह्रस्व हुन्छन् । अपवादमा परेका खसी, सम्धी, हात्ती र स्वामी दीर्घ हुन्छ । स्थानवाचक र निर्जीव नाम, आइ, आई, याइ, याई, आउ, नु, प्रत्यय लागेर बनेका शब्द, आरू, आलु, उ, एलु, तु प्रत्यय लागेका विशेषण शब्द, सबै मूल अवयवहरू, लाई, की, री नी वाहेकका अन्य विभक्तिहरू ह्रस्व हुन्छन् (नेपाल, २०७८ पृ. ७२-७३) । ह्रस्व लेखनसम्बन्धी स्पष्ट नियम भए तापनि सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा शुद्ध र मानक नेपाली सम्बन्धी निम्नानुसारका त्रुटिहरू गरेका पाइन्छन् ।

तालिका नं. १

ह्रस्व सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
लागी	लागि
उल्लेखित	उल्लिखित
देखी	देखि
ईच्छुक	इच्छुक
फूलवारी	फुलवारी

चित्र नं. १

माथिको तालिका नं. १ मा ह्रस्व सम्बन्धी त्रुटि प्रस्तुत गरिएको छ। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा ह्रस्व सम्बन्धी त्रुटि कम हुने गरेको पाइन्छ। माथि प्रस्तुत भएका लागी, देखी, ईच्छुक शब्दहरू क्रमशः लागि, देखि, इच्छुक भएर सूचनामा प्रयोग हुनुपर्ने देखिन्छ। ह्रस्व र दीर्घको प्रयोगले भाषिक अभिव्यक्ति र अर्थबोधमा फरक पर्ने भएकोले मानक नेपाली भाषाको नियमानुसार प्रयोग गर्नु आवश्यक हुन्छ।

दीर्घ सम्बन्धी त्रुटि

संस्कृतबाट नेपालीमा जस्ताको तस्तै आएका यी शब्दहरू मूल, जीवन, दीपक, कूप, शूल, भीषण, भूगोल, भूमि, सूचना, उकार आदिमा भएका शब्दमा 'सु' उपसर्ग लागेर बनेका अन्त्यमा दीर्घ हुने 'सूक्त', 'सूक्ति' आदि शब्दहरू दीर्घ हुन्छन्। अनिय, ईय, ईन, प्रत्यय लागेका शब्दहरू दीर्घ हुन्छन्। करण, कृत, कार, भवन, भावसँग जोडिने शब्दहरू दीर्घ हुन्छन्। शब्दका अन्त्यमा 'ई' प्रत्यय आउने शब्द, वती, वी, प्रत्यय लागेर बनेका शब्द, सबै स्त्रीलिङ्गी नामपद, विशेषण, पेसा, थर, जाति बुझाउने शब्द, ईकारान्त निर्जीव नाम, सबै सर्वनाम, सबै ईकारान्त विशेषणहरू दीर्घ हुन्छन् (नेपाल, २०७८ पृ. ७४)। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा देहाय बमोजिमका दीर्घ सम्बन्धी भाषिक त्रुटिहरू हुने गरेका पाइन्छन्।

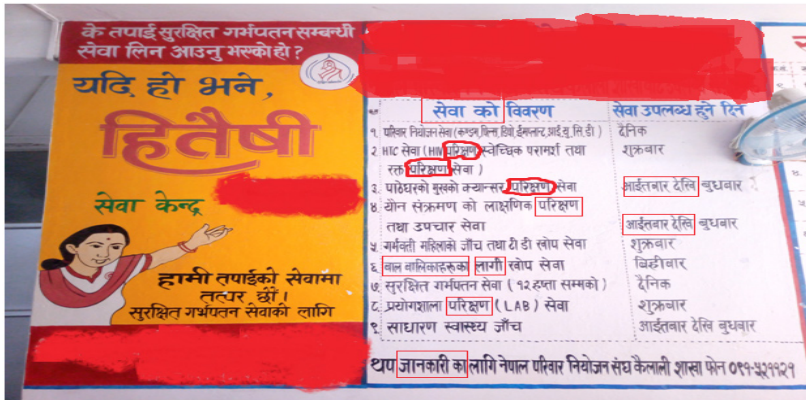
तालिका नं. २

दीर्घ सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
परिक्षण	परीक्षण
सुचना	सूचना
समूह	समूह
तपशील	तपसील
हरु	हरू
सुदूरपश्चिम	सुदूरपश्चिम
स्थानिय	स्थानीय
नवीकरण	नवीकरण
पशुपंक्षी	पशुपन्क्षी
सम्बन्धि	सम्बन्धी
गर्नेलाइ	गर्नेलाई
माननिय	माननीय
उद्यमशिलता	उद्यमशीलता
विविधिकरण	विविधीकरण
आपूर्ति	आपूर्ति
एकिकृत	एकीकृत
पञ्जकरण	पञ्जीकरण

चित्र नं. २

दीर्घ प्रयोग सम्बन्धी त्रुटि

माथिको तालिकामा नं. २ मा दीर्घ प्रयोग सम्बन्धी त्रुटि प्रयोग गरिएको छ । उच्चारणमा लामो समय लिनै वर्ण नै दीर्घ वर्ण हुन् । प्रस्तुत परिक्षण, सुचना, समूह, तपशील, हरु, सुदूरपश्चिम, स्थानिय, नवीकरण, पशुपंक्षी, सम्बन्धि, गर्नेलाइ, माननिय, उद्यमशिलता, विविधिकरण, आपूर्ति, एकिकृत, पञ्जकरण शब्दहरूको प्रयोग दीर्घ हुनुपर्ने ठाउँमा ह्रस्व भएको छ । प्रस्तुत शब्दहरू क्रमशः 'परीक्षण', 'सूचना', 'समूह', 'तपसील', 'हरू', 'सुदूरपश्चिम', 'स्थानीय', 'नवीकरण', 'पशुपन्क्षी', 'सम्बन्धी', 'गर्नेलाई', 'माननीय', 'उद्यमशीलता', 'विविधीकरण', 'आपूर्ति', 'एकीकृत', 'पञ्जीकरण'।

‘पञ्जीकरण’ को प्रयोग भई लेखिनु पर्छ। शब्दकोशमा यी शब्दहरूको शुद्ध प्रयोग दिइएको छ। त्यसैगरी व्याकरणिक नियम पनि दीर्घ रहेको अवस्थामा व्यावहारिक कार्य सम्पादनका क्रममा शुद्ध प्रयोग भएको पाइदैन। शब्दकोश, शैली पुस्तिका र व्याकरणको प्रयोग गरी सूचना सार्वजनिक गर्नपर्ने देखिन्छ।

श- ष- स सम्बन्धी त्रुटि

नेपालीमा एउटा मात्र ‘स’ को प्रयोग हुन्छ। तत्सम शब्दमा शास्त्र, कृषक, सुत जस्ता शब्दमा तीनओटै ‘श’ ‘ष’ ‘स’ को प्रयोग भए पनि आगन्तुक र तद्भव शब्दमा भने सबैतिर ‘स’ को मात्र प्रयोग गर्नुपर्छ। ‘श’ को प्रयोग तत्सम शब्दमा हुन्छ। ‘श’, ‘ष’ ‘स’ तीनओटामा कुनै पनि दुईओटा आएमा अगाडिको ‘श’ हुन्छ। ‘चवर्ग’ र ‘ल’ का अघि ‘श’ हुन्छ। ‘ऋ’ र ‘र’ का साथमा ‘श’ हुन्छ। विसर्गका अगाडि ‘श’ हुन्छ। ‘ष’ को प्रयोग ट, ठ, ड, ढ, ण र केही ‘प’ का अगाडि ‘ष’ हुन्छ। ‘इ’ र ‘उ’ का अघि ‘क’ र ‘प’ छन् भने ‘ष’ को प्रयोग हुन्छ। ‘स’ को प्रयोग स, सत, सम्, सु, स्व, स्वयम् आदि जोडिएका शब्दका सुरुमा हुन्छ। शब्दका मध्यमा प्रायः ‘स’ हुन्छ। ‘स’ को प्रयोग हुने नामपद, सर्वनाम, विशेषण, धातु र क्रियापद, अव्ययमा हुन्छ। तत्समबाट तद्भव हुँदा ‘श’, ‘ष’ परिवर्तन भएर ‘स’ हुन्छ। सबै आगन्तुक शब्दहरूमा ‘स’ को प्रयोग हुन्छ। (नेपाल, २०७८ पृ. ७७)। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा निम्नानुसारका भाषिक त्रुटिहरू हुने गरेका पाइन्छन्।

तालिका नं. ३

‘श’ सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
विस्लेषण	विश्लेषण
सासन	शासन
शुसासन	सुशासन
प्रसासन	प्रशासन
आवश्यक	आवश्यक

माथिको तालिका नं. ३ मा ‘श’ सम्बन्धी त्रुटिहरू दिइएका छन्। तत्सम शब्दमा ‘श’ को प्रयोग गरिन्छ। मानक नेपालीमा संस्कृतबाट नेपालीमा जस्ताको त्यस्तै रूपमा आएर प्रयोग व्यवहारमा व्यवहृत भएका शब्दलाई तत्सम शब्दका रूपमा लिइन्छ। प्रस्तुत ‘विस्लेषण’, ‘सासन’, ‘शुसासन’, ‘प्रसासन’, ‘आवश्यक’ शब्दहरूको प्रयोग सार्वजनिक सूचनामा त्रुटि भई प्रकाशित भएका पाइन्छन्। प्रस्तुत शब्दहरूलाई क्रमशः ‘विश्लेषण’, ‘शासन’, ‘सुशासन’, ‘प्रशासन’, ‘आवश्यक’ को मानक प्रयोगमा लेख्नु पर्ने देखिन्छ।

तालिका नं. ४

‘ष’ सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध	शुद्ध रूप
कृषि	कृषि
वरिस्ट	वरिष्ठ
पुस्प	पुष्प
मस्तिस्क	मस्तिष्क

प्रस्तुत तालिका नं. ४ मा ‘ष’ को प्रयोग गरिएका शब्दहरू उल्लेख गरिएका छन्। ‘श’ र ‘ष’ संस्कृतका वर्ण हुन्। ‘ष’ को प्रयोग पनि तत्सम शब्दमा नै बढी हुन्छ। संस्कृत भाषालाई नेपाली भाषाको जननी भाषाका रूपमा लिने मान्यता भएकोले मानक भाषाको प्रयोगमा ‘ष’ को समीचीन प्रयोग हुनु आवश्यक मानिन्छ। सार्वजनिक सूचनामा प्रस्तुत

‘कृषि’, ‘वरिस्ट’, ‘पुस्प’, ‘मस्तिष्क’ जस्ता शब्दहरूको प्रयोग त्रुटिपूर्ण रहेको पाइन्छ। यी शब्दहरूलाई मानक नेपाली भाषामा प्रयोग गर्दा क्रमशः ‘कृषि’, ‘वरिष्ठ’, ‘पुष्प’, ‘मस्तिष्क’ का रूपमा प्रयोग गरिनु पर्छ।

तालिका नं. ५

‘स’ सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
सेमेष्टर	सेमेस्टर
कोर्ष करार	कोर्स करार
शर्त	सर्त
पेश	पेस
पोष्ट	पोस्ट

चित्र नं. ३

माथिको तालिका नं. ५ मा ‘स’ को प्रयोग गरिएका शब्दहरू उल्लेख गरिएका छन्। ‘श’ र ‘ष’ संस्कृत वर्ण हुन भने ‘स’ नेपालीको वर्ण हो। आगत्युक्त शब्द, नेपालीका मौलिक शब्दहरूमा ‘स’ को प्रयोग गरिन्छ। प्रस्तुत ‘सेमेष्टर’, ‘कोर्ष’, ‘शर्त’, ‘पेश’, ‘पोष्ट’ शब्दहरूको क्रमशः शुद्ध मानक रूप ‘आवश्यक’, ‘सेमेस्टर’, ‘सर्त’, ‘पेस’, ‘पोस्ट’ को रूपमा प्रयोग हुनु पर्ने देखिन्छ।

ब- व सम्बन्धी त्रुटि

‘व’ र ‘व’ को प्रयोग हुने कतिपय शब्दमा कथ्य र लेख्य रूप फरक फरक देखिने हुनाले वर्णविन्यासमा अन्योल देखापरेको छ। तत्सम शब्दमा चाहिँ उच्चारण र लेखनमा भिन्नाभिन्नै रूप देखिन्छ। कवि, वन, रवि जस्ता तत्सम शब्दको लेखनमा ‘व’ भए पनि उच्चारण ‘ब’ हुन्छ तर तद्भव र आगत्युक्त शब्दमा भने जस्तो उच्चारण गरिन्छ त्यस्तो लेख्नुपर्छ (नेपाल, २०७८ पृ. ७८)। ‘व’ र ‘व’ को प्रयोगलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ।

ब सम्बन्धी

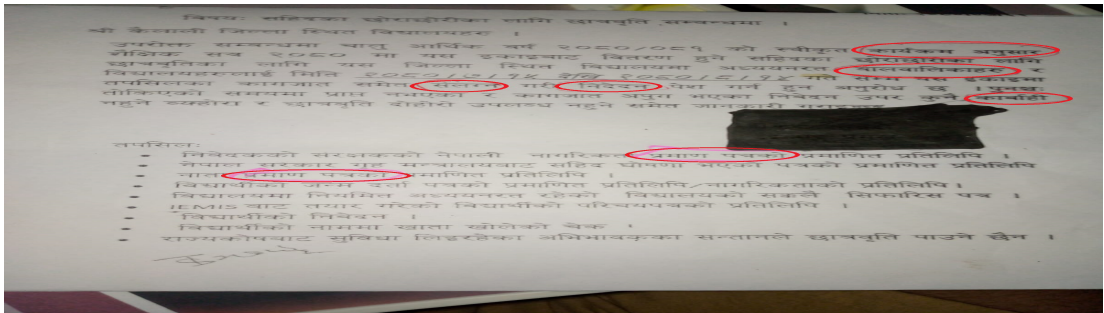
नेपाली भाषाको शुद्ध लेखनमा द, ध, ल, ह, हम्का अगाडि प्रायः ‘ब’ हुन्छ। आधा ‘म’ का पछि ‘ब’ हुन्छ। बकूल्लो बख्खु, बचत, बच्चा जस्ता स्पष्ट ‘ब’ उच्चारण हुने शब्दहरू, अब, तब, जब, बजे, बरु ‘ब’ उच्चारण हुने अवयवहरू, बाँच्, बेच्, बस्, बेर, बग्छ, बिर्सन्छ, बास्यो, बाँधेछ, विभायो, वारेछ जस्ता धातु र क्रियापदहरूमा ‘ब’ को प्रयोग गरिन्छ। बे, बद्, वि उपसर्ग लागेका शब्दहरू जस्तै: बेकाम, बेमेल, बदनाम, बदनियत आदिमा पनि ‘ब’ को प्रयोग हुन्छ (नेपाल, २०७८ पृ. ७८) सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा ‘ब’ सम्बन्धी त्रुटिहरू निम्नानुसार रहेका पाइन्छन्।

तालिका नं. ६

‘ब’ सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
बाँभो	बाँभो
विफर	विफर
वोक्रो	वोक्रो
बुद्धि	बुद्धि
बकस	बकस
बदनाम	बदनाम
तलब	तलब
तलवी	तलवी
कार्यालयवाट	कार्यालयवाट

चित्र नं. ४

तालिका नं. ६ मा ‘ब’ सम्बन्धी त्रुटिहरू प्रस्तुत गरिएको छ। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा ‘ब’ र ‘व’ को प्रयोगमा सचेतता र सावधानीको प्रयोग नभएको पाइन्छ। नेपाली भाषा शुद्ध लेखन पुस्तिकामा ‘ब’ र ‘व’ सम्बन्धी स्पष्ट निर्देशन दिइएको छ। ‘बाँभो’ ‘विफर’, ‘वोक्रो’, ‘बुद्धि’, ‘बकस’, ‘बदनाम’, ‘तलब’, ‘तलवी’, ‘कार्यालयवाट’ शब्दमा ‘ब’ को क्रमशः ‘बाँभो’, ‘विफर’, ‘वोक्रो’, ‘बुद्धि’, ‘बकस’, ‘बदनाम’, ‘तलब’, ‘तलवी’ को शुद्ध, मानक प्रयोग गर्नुपर्ने देखिन्छ। नेपाली भाषाको शुद्ध लेखन र प्रयोग सम्बन्धी सरकारी निकायका कर्मचारीहरूलाई तालिम, सेमिनार, गोष्ठीको समेत अवसर प्रदान भएको पाइँदैन। मानक नेपाली भाषाको एकरूपता कायम गर्न भाषिक प्रयोगको सचेततामा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ।

‘को’ शुद्ध प्रयोग हुनुपर्ने देखिन्छ। ‘व’ र ‘व’ को प्रयोगमा अन्योल देखिनुको मुख्य कारण कथ्य र लेख्य रूप फरक फरक हुनु हो।

क्ष- छ सम्बन्धी त्रुटि

यी वर्णमा पनि लेखन र उच्चारण दुवैमा स्पष्ट भिन्नता छ तर कतिपय अवस्थामा यिनले पनि लेख्य रूपमा प्रभाव पार्ने गरेका छन्। क्ष, क्षे र क्ष्यको प्रयोग क्षण, क्षति, क्षमा, अक्षर, नक्षत्र, भक्षण, कक्ष, अध्यक्ष, लक्ष्य, परिप्रेक्ष्य आरक्ष्य, क्षेत्र, क्षेत्रीय तत्सम शब्दमा हुन्छ। छ, छे, छ्यको प्रयोग तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्दमा हुन्छ। छेक, छेकारो, छेपारो, छेस्को जस्ता शब्दमा ‘छे’ को प्रयोग हुन्छ। ओछ्यान, छ्याप्प, छ्यास्स जस्ता शब्दहरूमा ‘छ’ को प्रयोग हुन्छ (नेपाल, २०७८ पृ. ८०)। सार्वजनिक निकायका सूचनाहरूमा निम्नानुसारका त्रुटिहरू हुने गरेका पाइन्छन्।

क्ष- छ

यी वर्णमा पनि लेखन र उच्चारण दुवैमा स्पष्ट भिन्नता छ तर कतिपय अवस्थामा यिनले पनि लेख्य रूपमा प्रभाव रूपमा पार्ने गरेका छन् (नेपाल, २०७८ पृ. ८०)। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा निम्नानुसार ‘क्ष’ र ‘छ’ सम्बन्धी त्रुटि हुने गरेको पाइन्छ।

तालिका नं. ८

‘क्ष’, ‘क्षे’, ‘क्ष्य’ सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
आरछ्य	आरक्ष
छेत्र	क्षेत्र
परिप्रेछ्य	परिप्रेक्ष्य
नछ्यत्र	नक्षत्र
छीण	क्षीण

तालिका नं. ८ मा ‘क्ष’, ‘क्षे’, ‘क्ष्य’ को प्रयोग सम्बन्धी सूचनाहरूमा उल्लिखित शब्दहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ। प्रस्तुत ‘आरछ्य’, ‘छेत्र’, ‘परिप्रेक्ष्य’, ‘नछ्यत्र’, ‘छीण’ शब्दहरूको प्रयोग त्रुटिपूर्ण रहेको छ। तत्सम शब्दमा ‘क्ष’ को प्रयोग हुन्छ। मानक नेपालीअनुसार क्रमशः ‘आरक्ष’, ‘क्षेत्र’, ‘परिप्रेक्ष्य’, ‘नक्षत्र’, ‘क्षीण’ को शुद्ध रूपमा लेख्नु पर्ने हुन्छ। सूचनामा देखिने यस्ता त्रुटिहरूले भाषिक अभिव्यक्ति र बोधमा प्रभाव पारेको पाइन्छ।

तालिका नं. ९

‘छ’, ‘छे’, ‘छ्य’ सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
क्ष्यास्स	छ्यास्स
क्ष्यालब्याल्ल	छ्यालब्याल्ल
इच्छा	इच्छा
तुक्ष	तुच्छ
स्वच्छ्य	स्वच्छ

तालिकामा नं. ९ मा प्रस्तुत ‘क्ष्यास्स’, ‘क्ष्यालब्याल्ल’, ‘इच्छा’, ‘तुक्ष’, ‘स्वच्छ्य’ शब्दहरूको प्रयोग त्रुटिपूर्ण रहेको छ। प्रस्तुत शब्दहरूको शुद्ध क्रमशः ‘छ्यास्स’, ‘छ्यालब्याल्ल’, ‘इच्छा’, ‘तुच्छ’, ‘स्वच्छ’ को रूपमा प्रयोग हुनु

पर्ने देखिन्छ। केही तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्दमा 'छ' र 'छ्या' को प्रयोग हुन्छ। 'क्ष' र 'छ', 'छे', 'छ्य' सम्बन्धी त्रुटिहरू ह्रस्व र दीर्घ भन्दा कम भए पनि केही त्रुटिहरू हुने गरेका पाइन्छन्।

शिरविन्दु - चन्द्रविन्दु सम्बन्धी त्रुटि

शिरविन्दु पञ्चम वर्ण हो भने चन्द्रविन्दु नासिक्य ध्वनि हो। शिरविन्दु छुट्टै उच्चारण हुन सक्छ भने चन्द्रविन्दु छुट्टै उच्चारण हुन सक्दैन। यसका साथै तत्सम शब्दमा पछिल्लो वर्णअनुसार शिरविन्दुका ठाउँमा पञ्चम वर्णकै प्रयोग गर्नुपर्छ। अहिले इ, ई, ए, ओ, औ आदि स्वरमा व्यञ्जन वर्ण जोडिँदा शिरविन्दु दिने चलन छ तर त्यो गलत प्रयोग हो। शिरविन्दुका ठाउँमा चन्द्रविन्दु र चन्द्रविन्दुका ठाउँमा शिरविन्दुको प्रयोग गर्नु हुँदैन। कुनै पनि तत्सम शब्दमा चन्द्रविन्दुको प्रयोग हुँदैन र कुनै पनि तद्भव र आगन्तुक शब्दमा शिरविन्दुको प्रयोग हुँदैन (नेपाल, २०७८ पृ. ७५)। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा निम्नानुसारका शिरविन्दु तथा पञ्चम वर्ण र चन्द्रविन्दु सम्बन्धी त्रुटिहरू रहेका छन्।

शिरविन्दु तथा पञ्चम वर्ण सम्बन्धी त्रुटि

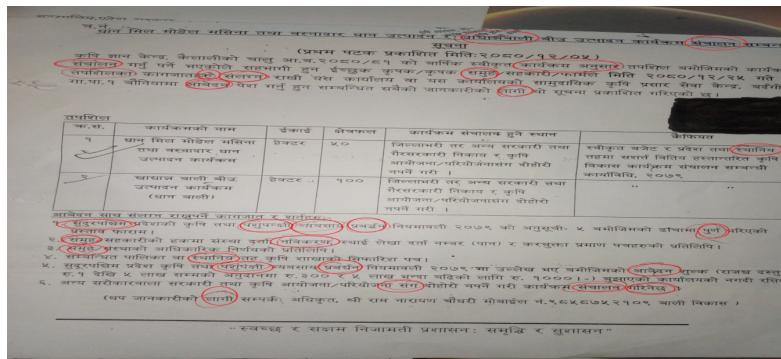
नेपाली तद्भव र आगन्तुक शब्दमा शिरविन्दुको प्रयोग हुँदैन। संस्कृतमा शिरविन्दु भएका शब्द तद्भव भएर आउँदा हंस-हाँस, वंश-बाँस मा परिवर्तन हुन्छन्। तत्सम शब्दमा य, र, ल, व, श, ष, स, ह, ज्ञ वर्णका अगाडि शिरविन्दुको प्रयोग गर्नुपर्छ र अरू ठाउँमा पञ्चम वर्णको प्रयोग गर्नुपर्छ। तत्सम शब्दमा 'क' देखि 'म' सम्मका वर्णका अगाडि शिरविन्दु प्रयोग गर्नुपर्ने अवस्था आयो भने त्यहाँ पञ्चम वर्णको प्रयोग हुन्छ। क, ख, ग, घ र क्षभन्दा अगाडि इ, च, छ, ज, भभन्दा अगाडि ञ, ट, ठ, ड, ढ, णभन्दा अगाडि ण, त, थ, द, ध, न र ञभन्दा अगाडि न, प, फ, ब, भ, मभन्दा अगाडि म हुन्छ। (नेपाल, २०७८ पृ. ७५)। सरकारी निकायका सार्वजनिक निकायमा देहाय बमोजिमका शिरविन्दु तथा पञ्चम वर्ण सम्बन्धी त्रुटि रहेका पाइन्छन्।

तालिका नं. १०

शिरविन्दु र पञ्चम वर्ण सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
सञ्चालन	सञ्चालन
संक्रमण	सङ्क्रमण
मंजुरीनामा	मञ्जुरीनामा
कञ्चन	कञ्चन
मन्त्री	मन्त्री

चित्र नं. ६

माथिको तालिका नं. १० मा पञ्चम वर्णको प्रयोग हनुपने ठाउँमा शिरविन्दुको प्रयोग भएको छ। 'क' देखि 'म' सम्मका वर्णका अगाडि शिरविन्दु प्रयोग गर्नुपर्ने अवस्था आयो भने त्यहाँ पञ्चम वर्णको प्रयोग हुन्छ। प्रस्तुत 'संचालन', 'संक्रमण', 'मंजुरीनामा', 'कंचन', 'मन्त्री' शब्दहरू क्रमशः 'सञ्चालन', 'सङ्क्रमण', 'मञ्जुरीनामा', 'कञ्चन', 'मन्त्री' को मानक प्रयोगमा आउनु पर्ने देखिन्छ। 'य', 'र', 'ल', 'व', 'श', 'ष', 'स', 'ह', 'ज्ञ' भन्दा अगाडि शिरविन्दुको प्रयोग हुन्छ। संविधान, संयोजक, संरक्षण, संवाद, प्रशंसा आदि शब्दको प्रयोगमा शिरविन्दुको प्रयोग समुचित भएको पाइन्छ।

चन्द्रविन्दु सम्बन्धी

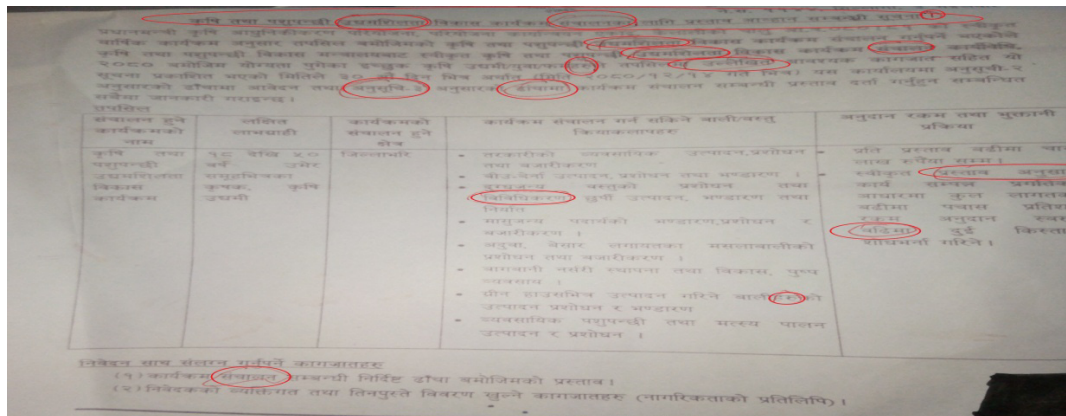
चन्द्रविन्दुको प्रयोग तत्सम शब्दमा हुँदैन, तद्भव र आगन्तुक शब्दमा मात्र हुन्छ। तद्भव र आगन्तुक शब्दमा नाके उच्चारण हुने जस्तै: अंगार, अँजुली, आप, खाँबो, घाँस, काको जस्ता ठाउँमा चन्द्रविन्दुको प्रयोग गर्नुपर्छ। प्रथम पुरुषवाचक क्रियापदमा जस्तै: खाएँ, गएँ, गरूँला, हेरूँला मा चन्द्रविन्दुको प्रयोग हुन्छ। स्वरान्त र द्विस्वरान्त धातुमा दा / दै जोडिँदा जस्तै: जाँदा, खाँदा, पिउँदै, हुँदै जस्ता शब्दमा चन्द्रविन्दुको प्रयोग हुन्छ। द्विस्वरान्त धातुमा 'छ' र 'थ' आएमा जस्तै: आउँछ, देखाउँछ, खुवाउँछ, गाउँथ्यो, देखाउँथी जस्ता शब्दमा चन्द्रविन्दुको प्रयोग हुन्छ (नेपाल, २०७८ पृ.७६)। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा निम्नानुसारका चन्द्रविन्दु सम्बन्धी त्रुटि रहेका पाइन्छन्।

तालिका नं. ११

चन्द्रविन्दु सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
ढाँचा	ढाँचा
दिउसो	दिउँसो
बास	बाँस
भैसी	भैंसी
दिदै	दिदै
साँस्कृतिक	सांस्कृतिक

चित्र नं. ७

माथिको तालिका नं. ११ मा चन्द्रविन्दु सम्बन्धी सार्वजनिक सूचनामा गरिएका त्रुटिहरू हुन्। चन्द्रविन्दु दिनुपर्ने ठाउँमा शिरविन्दुको प्रयोग भएको पाइन्छ। प्रस्तुत ढाँचा, दिउसो, बास, भैसी, दिदै, साँस्कृतिक शब्दहरू क्रमशः 'ढाँचा', 'दिउँसो', 'बाँस', 'भैंसी', 'दिदै', 'सांस्कृतिक' को शुद्ध प्रयोगमा आउनु पर्ने हुन्छ। भाषाप्रतिको बेवास्ताका कारण शब्दकोश वा शुद्ध प्रयोगको स्थितिलाई नहर्ने प्रवृत्तिका कारण यी समस्याहरू देखिएका पाइन्छन्।

पदयोग - पदवियोग सम्बन्धी त्रुटि

भाषिक प्रयोगमा जोडेर लेख्ने प्रक्रियालाई पदयोग र छुट्ट्याएर लेख्ने प्रक्रियालाई पदवियोग भनिन्छ। अन्य वर्णविन्यासको प्रयोग शुद्ध भए पनि पदयोग र पदवियोग मिलेको छैन भने त्यसलाई पनि अशुद्ध मानिने हुनाले लेख्य भाषामा यसलाई ध्यान दिनु आवश्यक हुन्छ (नेपाल, २०७८ पृ. ८१)। एक श्वास प्रवाहमा बोलिने वर्ण वा वर्णसमूहलाई एक डिकामा लेख्नु पदयोग हो भने प्रत्येक श्वास प्रवाहमा बोलिने वर्ण वा वर्णसमूहलाई अलग अलग डिकामा लेख्नु पदवियोग हो। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त पदयोग र पदवियोग सम्बन्धी भाषिक त्रुटिहरू निम्नानुसार हुने गरेका पाइन्छन्।

पदयोग सम्बन्धी

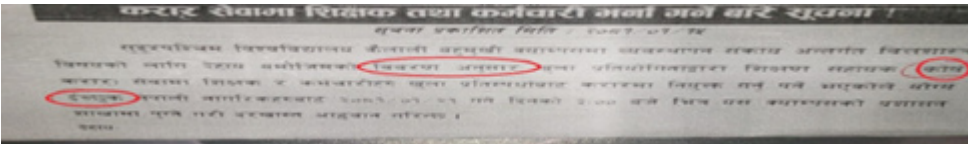
पदयोगमा उपसर्ग, प्रत्यय, विभक्ति, नामयोगी, समस्त शब्द र आआफ्नो, भैंभगडा जस्ता निरर्थक द्वित्वलाई जोडेर लेखिन्छ। मिलित क्रियापद जस्तै: गइसक्यो, कुटिदिउँ, लेखिदिनुपर्थ्यो जस्ता शब्दहरू पदयोग भएर लेख्नुपर्छ। किनभने, किनकि, तापनि, यद्यपि, तथापि आदि संयोजकहरू जोडेर लेखिन्छन्। ओटा, वर्ग सम्बन्धी तीनओटा, शिक्षकवर्ग, ज्ञानसम्बन्धी आदि पदहरू जोडेर लेख्नुपर्छ। तुलनावाची जस्तै, भैं, सरह जोडिएर आउने चन्द्रजस्तै मुख, प्राणभैं प्यारो आदि शब्दहरू पदयोग भएर लेखिन्छन् (नेपाल, २०७८ पृ. ८१)। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा देहायअनुसारका त्रुटिहरू पदयोगमा हुने गरेका पाइन्छन्।

तालिका नं. १२

पदयोग सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
शाखा बाट	शाखाबाट
संक्रमण को	सङ्क्रमणको
कार्यक्रम अनुसार	कार्यक्रमअनुसार
बाल बालिकाहरू	बालबालिकाहरू
निर्णय अनुसार	निर्णयअनुसार
सूचना अनुसार	सूचनाअनुसार
कागजात सहित	कागजातसहित
परिपत्र अनुसार	परिपत्रअनुसार
कागज को प्रतिलिपि	कागजको प्रतिलिपि
नामावली अनुसार	नामावलीअनुसार
निवेदन सहित	निवेदनसहित
संक्रमण को	सङ्क्रमणको
सूचना को	सूचनाको
प्रमाण पत्र	प्रमाणपत्र

चित्र नं. ८

तालिका नं. १२ मा पदयोग सम्बन्धी भाषिक त्रुटिहरू प्रस्तुत गरिएका छन्। सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भएका पदयोग सम्बन्धी त्रुटिहरू प्रशस्त भेटिएका छन्। 'शाखा बाट' मा आएको विभक्तिलाई जोडेर 'शाखाबाट', संक्रमण को मा आएको षष्ठी विभक्तिलाई पदयोग गरी 'सङ्क्रमणको' को पदयोग गरी लेख्नुपर्ने देखिन्छ।

त्यसैगरी 'बाल बालिकाहरू', 'जानकारी का', 'कार्यक्रम अनुसार', निवेदन सहित, 'सूचना को', प्रमाण पत्र जस्ता शब्दहरू क्रमशः पदवियोग गरी लेखिएका पाइन्छन् । यी शब्दहरू क्रमशः 'बालबालिकाहरू', 'जानकारीका', 'कार्यक्रमअनुसार', 'निवेदनसहित' र 'सूचनाको' पदयोग भई सूचना प्रसारित हुनुपर्ने देखिन्छ । सूचना टङ्गन र मुद्रण भईसकेपछि सम्पादन नगरी टाँस गर्नुको कारणले पनि यो समस्या देखिएको पाइन्छ । प्राविधिक धारतर्फका सरकारी निकायहरूमा अर्थबोध भए भइहाल्यो भन्ने मानसिकता बनेको कारणले पनि मानक नेपाली भाषाको प्रयोगमा समस्या देखिएको पाइन्छ ।

पदवियोग सम्बन्धी

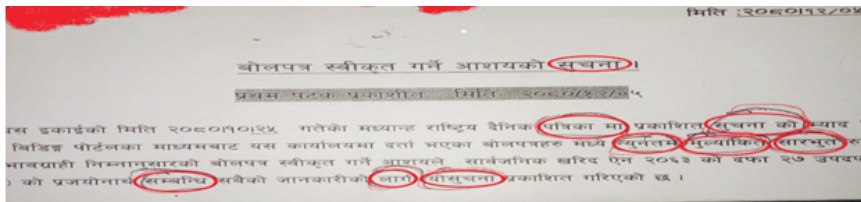
वाक्यमा प्रयोग हुने प्रत्येक शब्द छुट्याएर लेख्नुपर्छ । विभक्तिका पछाडि आउने नामयोगी छुट्याएर लेखिन्छ । लागि, निमित्त र दुईओटा विभक्ति एकै ठाउँमा आएर छुट्याएर लेख्नुपर्छ । सबै निपातहरू छुट्याएर लेखिन्छ । 'न' संयोजक बनेर आएमा छुट्याएर लेख्नुपर्छ । अपूर्ण र पूर्ण पक्ष जनाउने क्रियापदहरू छुट्याएर लेख्नुपर्छ । 'ने छ' जोडिएर बनेको भविष्यत् कालबोधक क्रियापद छुट्याएर लेख्नुपर्छ । संयुक्त क्रियापदका विचमा जस्तै: 'पढ्नु नै पर्छ', 'जानु त पर्ने हो' जस्ता निपात आएमा छुट्याएर लेख्नुपर्छ । 'नु' र 'न' पछि आउने क्रियापद जस्तै: जानु छ, हेर्ने छ, भन्न सक्छ आदिलाई अलग लेख्नुपर्छ । जना, थरी जस्ता कोटिकर पदहरू जस्तै: चार जना, सय थरी, एक किलो, पाँच मुठा आदि छुट्याएर लेख्नुपर्छ । सार्थक द्वित्व (पूर्ण द्वित्व) लाई छुट्याएर लेख्नुपर्छ । व्यक्ति, जाति, स्थान आदि बुझाउने जस्तै: कास्की जिल्ला, कोसी नदी, शिक्षक समाज आदि शीर्ष नामहरू छुट्याएर लेख्नुपर्छ । विशेषण र नाम सँगसँगै आएमा जस्तै: खाने पानी, भित्ते पात्रो, नगदे बाली आदि छुट्याएर लेख्नुपर्छ (नेपाल, २०७८ पृ. ८२) । सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा पदवियोग सम्बन्धी त्रुटिहरू निम्नानुसार हुने गरेका पाइन्छन् ।

तालिका नं. १३

पदवियोग सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप (पदयोग)	शुद्ध रूप (पदवियोग)
समाजकार्निमित्त	समाजका निमित्त
जाँदैछ	जाँदै छ
भित्तेपात्रो	भित्ते पात्रो
नगदेबाली	नगदे बाली
आउनसक्छ	आउन सक्छ
भन्नसक्छ	भन्न सक्छ
योसूचना	यो सूचना
गरिनेछ	गरिने छ
खानेपानी	खाने पानी
वनस्पतिसम्बन्धी	वनस्पति सम्बन्धी

चित्र नं. ९

तालिका १३ मा पदवियोग सम्बन्धी त्रुटिहरू प्रस्तुत गरिएका छन् । सरकारी निकायका सूचनाहरूमा पदयोग हुनुपर्ने शब्दलाई पदवियोग र पदवियोग गरी लेख्नुपर्ने शब्दहरूको स्पष्ट प्रावधान हुँदाहुँदै पनि प्रयोग गरिएको पाइँदैन । विभक्ति चिह्नसँगै जोडिएर आएको अर्को विभक्ति जस्तै: 'समाजकानिमित्त' लाई समाजका निमित्त, भविष्यत् कालिक क्रिया 'गरिनेछ' लाई 'गरिने छ' गरी लेख्नु पदवियोगको शुद्ध प्रयोग हो । 'आउन सक्छ', 'भन्नु सक्छ' मा 'आउने' र 'भन्ने' मा 'न' को प्रयोग भएकाले त्यसपछि आउने क्रियापद 'सक्छ' लाई अलग्याएर लेख्नुपर्ने देखिन्छ । सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा पदयोग र पदवियोग सम्बन्धी नियमको प्रयोगको बेवास्ता गरिएको पाइन्छ । मुद्रण गरिसकेपछि पुनः पाण्डुलिपिलाई सम्पादन नगरी सूचना प्रसारित गर्ने समस्याले पनि भाषिक शुद्धताको प्रयोगमा समस्या देखिएको पाइन्छ ।

'ए' र 'य' को प्रयोग

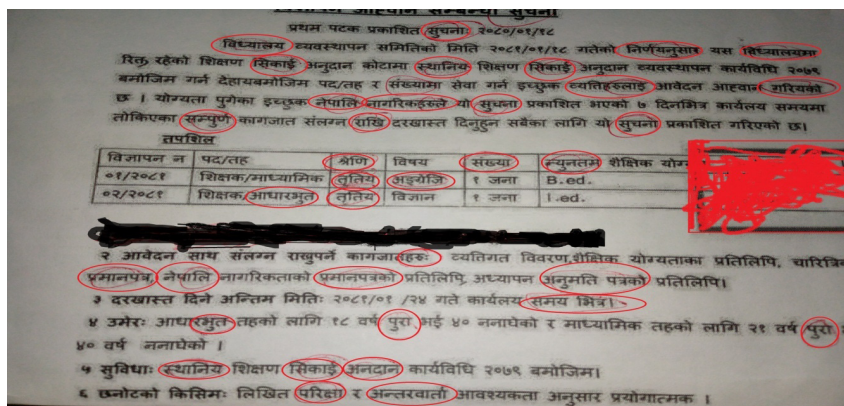
'ए' र 'य' फरक हुन् तर कतै कतै लेखनमा यिनले एकअर्कालाई प्रभाव पारेको देखिन्छ । सचेततापूर्वक उच्चारण गर्ने हो भने यिनमा स्पष्ट भिन्नता पाइन्छ । 'ए' को प्रयोग भूत कालको प्रथम पुरुषको एकवचन र तृतीय पुरुषको बहुवचनका क्रियापदहरू जस्तै: भएँ, लिएँ, पढाएँ, खाए, दिए को स्वरूपमा लेखिन्छन् । 'एर' र 'एको', 'एका', 'एकी' प्रत्यय लागेका कृदन्त शब्दहरू गएर, आएर, पाएको गरी लेखिन्छन् । अज्ञात भूतका करण र अकरण दुवै क्रियापदहरू आएछ, पाएछौं, आएनछौं, पाएनछु भएर लेखिन्छन् । इच्छार्थक क्रियापदहरू गए, गएस्, लिए र एक शब्दबाट बनेका शब्दहरू एक, एघार, एक्काइस, एकचालिसमा 'ए' को प्रयोग हुन्छ । केही आगन्तुक शब्दहरू 'एकड', 'एक्सरे', 'एजेन्ट' जस्ता शब्दमा पनि 'ए' को प्रयोग हुन्छ (नेपाल, २०७८ पृ. ७९) । सार्वजनिक निकायबाट सम्प्रेषण हुने भाषिक सूचनामा 'ए' सम्बन्धी प्रयोगका निम्नानुसारका त्रुटिहरू हुने गरेका पाइन्छन् ।

तालिका नं. १४

'ए' को प्रयोग सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
देखियमा	देखिएमा
गय	गए
गरियको	गरिएको
आयको	आएको
यक्सप्रेस	एक्सप्रेस

चित्र नं. १०

तालिका नं. १४ मा 'ए' सम्बन्धी त्रुटिहरू प्रस्तुत गरिएका छन् । प्रस्तुत 'देखिएमा', 'गय', 'गरिएको', 'आएको', 'यक्सप्रेस' शब्दहरू त्रुटिपूर्ण रहेका छन् । यी शब्दहरूको प्रयोग क्रमशः 'देखिएमा', 'गए', 'गरिएको', 'आएको', 'एक्सप्रेस' को प्रयोगमा एकरूपता कायम भई प्रयोगमा आउनुपर्ने देखिन्छ । कुनैमा शुद्ध मानक र कुनैमा अशुद्ध भाषिक रूपको प्रयोग हुने गरिएकोले भाषामा एकरूपता कायम गर्न सकिदैन । यी त्रुटिहरू भाषिक सचेतताको अभाव र बेवास्तापूर्ण प्रवृत्ति बढेको पाइन्छ ।

'य' को प्रयोग

सर्वनाम र सर्वनामबाट बनेका शब्दहरू जस्तै: यो, त्यो, त्यति, केही सामान्य भूत कालीन क्रियापदहरू जस्तै: भयो, गयो, दियो, खायो, थियो जस्ता शब्दहरूमा 'य' को प्रयोग हुन्छ । केही व्युत्पन्न शब्द जस्तै: जहानियाँ, कमैया, भरिया, करिया, ठट्यौली, केही तत्सम शब्दहरू जस्तै: यज्ञ, यक्ष, यत्न, यथेष्ट र केही आगन्तुक शब्द एयर, सजाय, टायर आदि शब्दमा 'य' को प्रयोग गरिन्छ (नेपाल, २०७८ पृ. ८०) । नेपाली भाषा शुद्ध लेखन पुस्तिकामा नेपाली भाषाको मानक लेखन सम्बन्धी स्पष्ट नियम हुँदाहुँदै पनि सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा निम्नानुसारका त्रुटिहरू हुने गरेका पाइन्छन् ।

तालिका नं. १५

'य' को प्रयोग सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
एत्रतत्र	यत्रतत्र
प्रत्केक	प्रत्येक
फाएर	फायर
गएल	गयल
दाएरा	दायरा

तालिका नं. १५ मा आएका 'य' सम्बन्धी त्रुटिहरू प्रस्तुत गरिएका छन् । प्रस्तुत 'एत्रतत्र', 'प्रत्केक', 'फाएर', 'गएल', 'दाएरा' शब्दहरूको शुद्ध प्रयोग क्रमशः 'यत्रतत्र', 'प्रत्येक', 'फायर', 'गयल', 'दायरा' का रूपमा हुनुपर्ने देखिन्छ । यी वर्णहरूउच्चारणमा समान रहेका वर्ण हुन् । 'ए', 'य' वर्णको छनौटको सन्देहका कारण पनि लेखाइमा एकरूपता र शुद्धता हुन नसकेको पाइन्छ ।

लेख्य चिह्नको प्रयोग सम्बन्धी त्रुटि

भाषिक अभिव्यक्तिमा चिह्नले ठुलो भूमिका खेलेको हुन्छ । नेपाली भाषामा अल्पविराम (,), अर्धविराम (;), प्रश्नवाचक (?), पूर्णविराम (।), विस्मयादिवोधक (!), निर्देशक (:-), कोष्ठक (), उद्धरण (" , "), योजक (-), तिर्यक् विराम (/), संक्षेप (.), ऐजन ("), आदि चिह्नको प्रयोग भएको पाइन्छ (नेपाल, २०७८ पृ.८८) । अल्पविराम, अर्धविराम, पूर्णविराम, प्रश्नचिह्न, विस्मयादिवोधक, निर्देशक र योजक चिह्ननले अर्थमा फरक पार्दछन् भने कोष्ठक, उद्धरण, तिर्यक्, संक्षेप र ऐजन चिह्न अर्थमा फरक नपार्ने चिह्न हुन् । सरकारी कार्यालयका सार्वजनिक सूचनामा देहाय बमोजिमका भाषिक त्रुटिहरू हुने गरेका पाइन्छन् ।

अल्पविराम, अर्धविराम र पूर्ण विराम सम्बन्धी त्रुटि

वाक्यमा लघुविश्रामलाई जनाउने चिह्न अल्पविराम हो । यो पद, पदावली, उपवाक्य आदिलाई छुट्टयाउनु पर्दा

प्रयोग हुन्छ (नेपाल, २०७८ पृ. ८८) । पद, पदावली, उपवाक्य आदिलाई छुट्याउँदा अल्पविरामको प्रयोग गरिन्छ । सरकारी निकायमा देहाय बमोजिमका त्रुटिहरू रहेका पाइन्छन् ।

तालिका नं. १६

अल्पविराम, अर्धविराम, पूर्णविराम सम्बन्धी त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
विषयटः निःशुल्क हाते कडाई र पोते बुन्ने तालिमका लागि आवेदन पेश गर्ने सम्बन्धी सूचना	विषयः निःशुल्क हाते कडाई र पोते बुन्ने । तालिमका लागि आवेदन पेश गर्ने सम्बन्धिको सूचना ।
बढागत कार्यक्रम अन्तर्गत एकल महिला, दलित महिला, मुस्लिम महिलाहरूका लागि निःशुल्क ३० दिने तालिम	बढागत कार्यक्रम अन्तर्गत एकल महिला, दलित महिला, महिला, महिला र मुस्लिम महिलाहरूका लागि ३० दिने निःशुल्क तालिम ।
सरकारी, कुटनैतिक नियोग, जनप्रतिनिधि र धनगढी उप-महानगरपालिका मा कार्यरत कर्मचारीहरू का सवारी साधनलाई मात्र भित्र प्रवेश अनुमति छ ।	सरकारी, कुटनैतिक नियोग, जनप्रतिनिधि र उपमहानगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूका सवारी साधनलाई मात्र भित्र प्रवेश अनुमति छ ।
तालिममा सहभागी हुनका लागि दलित, अपाङ्ग, सहिद परिवार, पिछडीएको क्षेत्र, विपन्न र एकल महिला तथा प्रवेशिका अनुत्तिर्णहरूलाई प्राथमिकता दिईनेछ ।	तालिममा सहभागी हुनका लागि, दलित, अपाङ्ग, सहिद परिवार, पिछडीएको क्षेत्र, विपन्न र एकल महिला तथा प्रवेशिका अनुत्तिर्णहरूलाई प्राथमिकता दिइने छ ।

चित्र नं. ११

माथिको तालिका नं. १६ मा अल्प विराम, अर्धविराम, पूर्णविरामसँग सम्बन्धित त्रुटिहरू दिइएका छन् । पहिलो वाक्यमा पूर्णविराम चिह्नको प्रयोगमा त्रुटि भएको छ । दोस्रो वाक्यमा अल्प विराम, अर्धविराम र पूर्णविराम चिह्नको प्रयोगमा त्रुटि भएको छ । तेस्रो वाक्यमा अल्पविराम र अर्धविरामको त्रुटि भएको छ । अन्तिम वाक्यमा अल्पविरामको मात्र प्रयोग गरिएको छ । यस वाक्यमा शब्दगत रूपमा रहेका 'लागि', 'सहिद', 'पिछडीएको', 'अनुत्तिर्ण', 'दिईनेछ' शब्दहरूको प्रयोग क्रमशः 'लागि', 'सहिद', 'पिछडीएको', 'अनुत्तिर्ण', 'दिइने छ' का रूपमा हुनुपर्ने देखिन्छ । सरकारी निकायका सूचनामा हुने यस किसिमका त्रुटिले भाषिक एकरूपता कायम गर्न नसकिने हुन्छ । यस किसिमको सूचनाको शैलीले भाषाप्रतिको बेवास्ता र जिम्मेवार बन्न नसकेको कुरालाई देखाएको पाइन्छ ।

उपसर्ग जोडिँदाको त्रुटि

शब्दका अगाडि जोडिने व्युत्पादक भाषिक एकाइलाई उपसर्ग भनिन्छ (भट्टराई र हुङ्गेल, पृ. १०३) । शब्दका

अगाडि जोडिएर आउने शब्द उपसर्ग हो । मूल शब्दसँग जोडिएर आउने शब्दहरू एकै डिकामा लेखिन्छन् । सार्वजनिक सूचनामा भेटिएका उपसर्ग सम्बन्धी प्रयोगमा त्रुटि भएका शब्दहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ;

तालिका नं. १७

उपसर्ग जोडिँदाको त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
उप - महानगरपालिका	उपमहानगरपालिका (उप + महानगरपालिका)
उल्लेखित	उल्लिखित (उत् + लिखित)
परिक्षा	परीक्षा (परि + ईक्षा)
परिक्षण	परीक्षण (परि + ईक्षण)
निरिक्षण	निरीक्षण (निरि + ईक्षण)
पुनरवलोकन	पुनरावलोकन (पुन. + अवलोकन)

माथि तालिका नं. १७ मा प्रस्तुत गरिएका 'उप -महानगरपालिका', 'उल्लेखित', 'परिक्षा', 'परिक्षण', 'निरिक्षण', 'पुनरवलोकन' शब्दको प्रयोगमा त्रुटि रहेको छ । प्रस्तुत शब्दहरू क्रमशः 'उपमहानगरपालिका', 'उल्लिखित', 'परीक्षा', 'परीक्षण', 'निरीक्षण', 'पुनरावलोकन' को शुद्ध प्रयोग भई मानक प्रयोगमा आउनु पर्नेमा, त्यसो हुन सकेको पाइँदैन । उपमहानगरपालिकालाई जोड्न योजक (-) चिह्नको प्रयोग गरिएको छ । 'महानगरपालिका' मूल शब्दमा 'उप' उपसर्ग लागेको हुनाले यसमा योजक चिह्नको प्रयोग गरी लेख्ने प्रचलन त्रुटिपूर्ण रहेको छ । उपमहानगरपालिका लेख्नु भाषाको शुद्ध रूप भएकाले प्रयोगमा ल्याउनु पर्ने देखिएको छ ।

प्रत्यय जोडिँदाको त्रुटि

मूल शब्दका पछाडि जोडिने व्युत्पादक प्रत्ययलाई परसर्ग भनिन्छ (भट्टराई र ढुङ्गेल, पृ.१०८) । मूल शब्दमा पछाडि फुँदा जोडेर शब्द निर्माण गर्ने प्रक्रिया प्रत्यय हो । सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त प्रत्यय सम्बन्धी त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ;

तालिका नं. १८

प्रत्यय जोडिँदाको त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
आधिकारीक	आधिकारिक (अधिकार + इक)
शारिरीक	शारीरिक (शरीर + इक)
ऐतिहासिक	ऐतिहासिक (इतिहास + इक)
स्थानिय	स्थानीय (स्थान + ईय)
माननिय	माननीय (मान् + अनीय)

माथिको तालिका नं. १८ मा प्रत्यय जोडिएर बनेका शब्दहरूको लेखनमा वर्णविन्यासगत दीर्घ लेखनको त्रुटि भएको पाइन्छ । प्रस्तुत आधिकारीक, शारिरीक, ऐतिहासिक, स्थानिय, माननिय शब्दहरू क्रमशः 'आधिकारिक', 'शारीरिक', 'ऐतिहासिक', 'स्थानीय', 'माननीय' को शुद्ध प्रयोग हुनुपर्ने देखिन्छ । 'इक' प्रत्यय जोडिएका शब्द ह्रस्व हुने र 'ईय', 'अनीय' प्रत्ययहरू जोडिँदा दीर्घ हुन्छ भन्ने ज्ञानको अभावका कारण त्रुटिहरू हुने गरेको पाइन्छ । परम्परागत प्रयोगप्रति ढुक्क हुनाले र आफूले लेख्ने गरेको वर्णविन्यासमा विश्वास गर्नाले गल्तीहरू हुने गरेको पाइन्छ ।

तालिका नं. १९ मा वाक्यात्मक र कारकीय प्रयोगगत त्रुटिको अध्ययन गरिएको छ। प्रस्तुत अध्ययनमा 'जानकारीको लागि अनुरोध छ', 'छनौट हुनु भएकोले', वाक्य 'सम्बन्धित सबैको जानकारीको लागि', 'गर्ने निर्णय भएकोले', 'यस केन्द्रमा' का रूपमा प्रयोगमा आएका वाक्यहरू क्रमशः जानकारीका लागि अनुरोध गरिएको छ, 'छनौट हुन सफल भएकाले', 'सम्बन्धित सबैको जानकारीका लागि', 'गर्ने निर्णय भएकाले', 'यस केन्द्रद्वारा' को वाक्यात्मक र कारकीय प्रयोगमा आउनु पर्ने देखिन्छ। नेपाली भाषामा कारकीय सम्बन्ध व्यक्त गर्न वाक्यमा विभक्ति, नामयोगी र पदक्रमको प्रयोग गरिन्छ। प्रस्तुत सूचनामा उक्त नियमको पालना भएको पाइँदैन। कारक बुझाउन एकभन्दा बढी विभक्ति प्रयुक्त हुन्छन्। एउटै विभक्ति एकभन्दा बढी कारकका लागि आउँछन्। नेपालीमा कारकलाई संरचना वा रूपात्मक आधारमा सरल र तिर्यक् हुन्छन् भने अर्थ, प्रकार्य वा प्रकार्यका आधारमा कर्ता, कर्म, करण, सम्प्रदान, अपादान, अधिकरण, सम्बन्ध र सम्बोधन कारक रहेका छन्। वाक्यात्मक रूपमा प्रयुक्त कारकहरूले आर्थी सम्बन्ध प्रकटन गरी प्रसङ्गपूर्ण बनाउन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ। सूचनामा प्रयुक्त हुने 'भन्नुभएको कुरा', 'अपहरित भएको', 'देशको निम्ति', 'सूचनाको आधारमा' आदि पदावलीहरूको प्रयोगलाई क्रमशः 'भनेको कुरा', अपहरण भएको, 'देशका निम्ति', सूचनाका आधारमा पदावलीको प्रयोग गरेर सूचना सम्प्रेषण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिहरू तथा निराकरणका लागि सुझावहरू

सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिहरू वर्णविन्यासगत, लेख्यचिह्नगत, वाक्यगत र कारकीय भाषिक त्रुटिहरू रहेका छन्। सार्वजनिक सूचनामा वर्णविन्यासगत त्रुटिमा ह्रस्व र दीर्घ सम्बन्धी त्रुटि, पदयोग- पदवियोग सम्बन्धी त्रुटि, 'श-ष-स', सम्बन्धी त्रुटि, शिरविन्दु, चन्द्रविन्दु सम्बन्धी त्रुटि, 'ब-व' सम्बन्धी त्रुटिहरू प्रशस्त मात्रामा रहेका पाइन्छन्। सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिहरू तथा सुझावहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. २०

अन्य भाषिक त्रुटि

अशुद्ध रूप	शुद्ध रूप
सुदूरपश्चिम प्रदेशमा रहेका खाद्य तथा दाना उद्योगीहरूलाई अनुज्ञापत्र जारी नबिकरण सम्बन्धि ।	सुदूरपश्चिम प्रदेशमा रहेका खाद्य तथा दाना उद्योगीहरूलाई अनुज्ञापत्र जारी नवीकरण सम्बन्धी ।
पाठेघरको मुखको क्यान्सर परिक्षण सेवा । बाल बालिकाहरूका लागि खोप सेवा ।	पाठेघर को मुखको क्यान्सर परीक्षण सेवा । बालबालिकाहरूका लागि खोप सेवा ।
नाता प्रमाण पत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि ।	नाता प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि ।
धान मिल मोडेल मसिना तथा बस्नादार धान उत्पादन र खाद्यान्नवाली व्रीड उत्पादन कार्यक्रम संचालन सम्बन्धी सूचना	धान मिल मोडेल मसिना तथा बास्नादार धान उत्पादन र खाद्यान्नवाली व्रीड उत्पादन कार्यक्रम सम्बन्धी सूचना ।
आवश्यक प्रमाण पुगेकाहरूको हकमा उक्त कागजातहरू सलसल राखी समय भित्र निवेदन पेश गर्नका लागि सम्बन्धित सधै सरोकारवालाहरूमा जानकारी गराइन्छ ।	आवश्यक प्रमाण पुगेकाहरूको हकमा उक्त कागजातहरू सटलसल राखी समयभित्र निवेदन पेश गर्नका लागि सम्बन्धित सधै सरोकारवालाहरूमा जानकारी गराइन्छ ।
सरकारी, कुटनैतिक नियोग, जनप्रतिनिधि र धनगन्धी उप-महानगरपालिका मा कार्यरत कर्मचारीहरू का सबारी साधनलाई मात्र भित्र प्रवेश अनुमति छ ।	सरकारी, कुटनैतिक नियोग, जनप्रतिनिधि र उपमहानगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूका सबारी साधनलाई मात्र भित्र प्रवेश अनुमति छ ।
परियोजनासंग दोहोरो नपर्ने गरी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।	परियोजनासंग दोहोरो नपर्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
आवेदन पेश गर्नु हुन सम्बन्धित सबैको जानकारीको लागि यो सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।	आवेदन पेश गर्नु हुन सम्बन्धित सबैको जानकारीका लागि सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

प्रस्तुत तालिका नं. २० मा सार्वजनिक निकायका सूचनामा भएका त्रुटिका उद्घरणहरू प्रस्तुत गरिएको छ। सूचनामा वर्णविन्यासगत, वाक्यगत र कारकीय प्रयोगगत त्रुटिहरू रहेका छन्। वर्णविन्यासअन्तर्गत ह्रस्व र दीर्घको

प्रयोग सम्बन्धी त्रुटि, पदयोग, पदवियोग सम्बन्धी त्रुटि मुख्य रहेका छन् । वाक्यगत, कारकीय प्रयोगगत त्रुटिहरूले अर्थबोधमा बाधा उत्पन्न गरेको पाइन्छ । सार्वजनिक सूचनामा हुने त्रुटिहरूमा मुख्यतया शुद्धीकरण नगर्ने समस्या रहेको पाइन्छ । भाषिक शुद्धीकरण सम्बन्धी तालिम प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन भएको पाइँदैन ।

नेपाल सरकारका औपचारिक निकायहरूमा प्रयोग गरिने भाषा, विश्वविद्यालय र विश्वविद्यालयका पठन पाठनका सामग्रीमा प्रयोग गरिने भाषा, संविधान, ऐन, कानून, अदालत, विद्युतीय वा छापाखाना, सञ्चारमाध्यमबाट प्रकाशित हुने भाषामा मानक नेपाली भाषाको प्रयोग हुनु आवश्यक छ । यी सामग्रीहरूमा औपचारिक भाषाको प्रयोग अपरिहार्य रहेको हुन्छ । सूचना, विज्ञप्ति, समाचार, पत्र, परिपत्र जस्ता भाषिक सम्प्रेषण र सूचनाका साधनहरूमा हुने भाषिक अशुद्धता अक्षम्य अपराधका रूपमा लिइएको पाइन्छ । नेपाली भाषाको मानक प्रयोग हुन नसक्नुका मुख्य कारणका रूपमा असावधानी, बेवास्ता, अज्ञानता, अंग्रेजी भाषाप्रतिको मोह, मातृभाषाको प्रभाव रहेका छन् । सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिको निराकरणका लागि निम्नलिखित सुझावहरू पेस गर्न सकिन्छ;

१. असावधानी, बेवास्ता, अंग्रेजी भाषाप्रतिको मोह र मातृभाषाको प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नुपर्ने,
२. मानक नेपाली भाषा शुद्ध लेखन र प्रयोग अभियानलाई सञ्चालन गर्नु पर्ने,
३. नेपाल सरकारका मन्त्रालयदेखि स्थानीय निकायसम्म रहेका साइनबोर्ड, होलिड बोर्ड, सूचना पार्टी, सार्वजनिक विज्ञापनका निमित्त प्रयोग भएका सामग्रीहरूमा शुद्धीकरण गर्नु पर्ने,
४. मानक नेपाली भाषाको प्रयोगका लागि भाषिक सचेतताको पक्षलाई उजागर गरी जागरूक बन्नु पर्ने,
५. मानक भाषाको प्रयोगका लागि सुझाइएका शब्दकोश, मानक व्याकरण, शैली पुस्तिकाको प्रयोगलाई अनिवार्य र अविलम्ब प्रयोग गर्न कार्यालयहरूमा नीति निर्माण गरी निर्देशन जारी गर्नु पर्ने,
६. सूचना प्रकाशन, प्रसारित हुनुभन्दा पूर्व विज्ञहरूबाट भाषा सम्पादन गरेर मात्र सम्प्रेषण गरी प्रयोगमा ल्याउनु पर्ने,
७. भाषिक शुद्धीकरणका लागि कार्यालय प्रमुख, सूचना अधिकारी, सरोकारवाला व्यक्तिहरूलाई तालिम, प्रशिक्षण दिनु पर्ने,
८. मानक नेपाली भाषाको प्रयोग गरी सूचना प्रकाशन, सम्प्रेषण भए नभएको कुरालाई कडाइकासाथ अनुगमन गरी मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने,
९. मानक नेपाली भाषाको प्रयोग गर्नु प्रत्येक नेपाली नागरिकको दायित्व सम्भन्धे राष्ट्रिय गौरव, अस्तित्व र आत्मस्वाभिमानको विषयको रूपमा सूचनालाई लिनु पर्ने,

भाषिक त्रुटिहरूको शैक्षणिक उपादेयता

भाषा विचार विनिमयको सशक्त माध्यम हो । विद्यालय, विश्वविद्यालयमा नेपाली भाषालाई माध्यम भाषा बनाइएको छ । सवैधानिक मान्यता प्राप्त भाषा, भारतको संविधानमा आठौँ अनुसूचीमा रहेको भाषा नेपाली भाषा हो । साहित्य, व्याकरण, शब्दकोशले सम्पन्न भाषा नेपाली भाषा हो । शैक्षणिक गतिविधि सञ्चालनको भाषा, पत्रपत्रिकाको भाषा, साभ्ना सम्पर्क भाषाको रूपमा नेपाली भाषा रहेको छ । नेपाली भाषाको शुद्ध, स्तरीय र मानक प्रयोगका लागि भाषिक त्रुटिको अध्ययन विश्लेषण र प्रभावकारिताको अध्ययन गर्न सार्वजनिक सूचनामा हुने भाषिक त्रुटिको शैक्षणिक उपायोगिता रहेको पाइन्छ ।

भाषा शिक्षण भाषिक सिपको शिक्षण हो । सिकारुमा भाषिक सिपको विकासका लागि भाषा शिक्षण प्राथमिक तहदेखि विद्यावारिधि तहसम्म गरिएको छ, तर भाषिक एकरूपता र मानकीकरणको पाटोमा नेपाली भाषामा समस्या

देखापरेको छ । सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा हुने भाषिक त्रुटिहरू विविध प्रकारका छन् । वर्णविन्यासगत, वाक्यगत र कारकीय त्रुटिहरू सूचनामा प्रयुक्त छन् । भाषा शिक्षणमा भाषाका आदानात्मक र प्रदानात्मक सिपहरूको शिक्षण हुन्छ । भाषाका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ चारओटा सिपहरू बोध र अभिव्यक्तिसँग सम्बन्धित छन् । सुनाइ र पढाइ आदानात्मक सिप हुन भने बोलाइ र लेखाइ प्रदानात्मक सिप हुन् । भाषाका चारओटै सिपहरूको समानुपातिक विकासले भाषाको सम्प्रेषण र प्रयोग क्षमतामा सक्षमता प्रदान गर्न, भाषिक त्रुटिहरूको विश्लेषण गर्नका लागि सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त त्रुटिहरूलाई उपयोग गर्न सकिन्छ । सिकारुको सिकाइ अभ्यासलाई प्रायोगिक र व्यावहारिक बनाउन त्रुटिहरूको उपयोग गरिए पनि अनुकरण र वैद्यताका दृष्टिले आधिकारिक निकायबाट प्रसारण, प्रकाशित हुने सूचनाहरूको प्रभाव नकारात्मक पर्न जान्छ । सिकारुमा भाषिक त्रुटिहरूको गलत सिकाइको सामान्यीकरण भई भाषाको अशुद्ध, अमानक प्रयोग बढिरहेको पाइन्छ । नेपाली वर्ण विन्यासलाई शुद्ध रूपमा प्रयोग गर्न सकिएको पाइँदैन । भाषाको कथ्य रूपबाट अर्थबोध भएपछि, लेख्य रूपमा शुद्ध लेख्ने र प्रयोग गर्ने प्रवृत्तिमा ध्यान नदिनाले भाषिक अशुद्धिहरू हुने गरेका छन् । नेपाल सरकारका औपचारिक निकायहरूमा प्रयोग गरिने भाषा विश्वविद्यालय र विद्यालयका पाठ्यसामग्रीमा, कक्षाकोठामा प्रयोग गरिने भाषा, सविधान, ऐन, कानून, अदालत आदिमा प्रयोग गरिने भाषा, विद्युतीय, छपा, सञ्चार माध्यममा प्रयोग गरिने भाषामा मानक नेपालीको प्रयोग अनिवार्य मानिएको छ । सार्वजनिक निकायमा प्रयोग गरिने भाषा औपचारिक र लेख्य भाषाकै रूपमा प्रयोग गरिएको पाइन्छ । सार्वजनिक निकायबाट अशुद्ध भई प्रकाशित र प्रसारण हुने सूचनाले सिकारुमा काम चलिहाल्यो, मेरो एउटा मात्र गल्ती हो र, अर्थ बुझे त भइहाल्यो भन्ने लापर्वाही र गलत अनुकरण र अभ्यासका कारणले सिकारुको शैक्षणिक गतिविधिमा नकारात्मक असर परेको पाइन्छ ।

भाषिक रूपमा अशुद्ध सूचनाबाट सिकारुमा नकारात्मक असर पर्ने भएकोले शैक्षणिक उपादेयता शून्य हुन पुग्छ । सिकारुमा त जस्तो लेखे पनि हुन्छ भन्ने प्रभाव पर्छ । फरक पर्ने भए त सरकारी निकायका सूचना प्रभावित हुन्थे त त्यसो त भएको छैन । यो विषय व्यक्ति, संस्था र सरकारसँग जोडिएको पाइन्छ । सरकारले गल्ती गरेको कुरामा मतलब छैन । व्यक्तिले गरेको त्रुटिको के अर्थ छ र ? माथिल्लो निकायबाट त्रुटि ग्रहणका रूपमा लिइरहेको छ भने त्यो नकारात्मक प्रभाव पर्दछ । भाषिक शुद्धता कायम भएका सूचना सरकारी निकायका भइदिएका भए सिकाइका लागि प्रेरणाका स्रोत हुन्थे । सूचनाहरू त त्रुटिका लागि प्रेरणाका स्रोत बनेका पाइन्छन् । गल्ती हुँदाहुँदै पनि शैक्षणिक स्रोतका लागि गल्ती कहाँ कहाँ हुन्छन् भनी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने पाटोबाट हेर्ने हो भने शोधार्थी, सिकारु, भाषिक अध्येताका लागि शैक्षणिक उपादेयताका रूपमा लिइएको पाइन्छ; तर यसो हुनु नेपाली मानक भाषाका लागि घातक हुन्छ । भाषाको स्तरीकृत रूपको प्रयोग सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा हुनु आवश्यक भएको छ ।

शैक्षणिक गतिविधिमा शुद्ध भाषिक प्रयोगका लागि सार्वजनिक सूचनाहरूलाई दृष्टान्तका रूपमा ग्रहण गर्न नसकिने किसिमका पाइन्छन् । भाषिक त्रुटिको प्रकार, वर्गीकरण र भाषाको वर्तमान प्रयोगको अवस्थाको अवलोकन गरी सुधारात्मक दिशातर्फ उन्मुख हुनका लागि सार्वजनिक सूचनाको शैक्षणिक उपादेयता रहेको पाइन्छ । नपढेका व्यक्तिहरूभन्दा पनि पढेलेखेका व्यक्तिहरूबाट भाषिक अशुद्धता बढी भएको पाइन्छ । लिखित अभिव्यक्तिमा विचार सम्प्रेषण गर्ने व्यक्तिहरूबाट नै भाषिक त्रुटि भएको पाइन्छ । यी सूचनाहरू सरल, सहज रूपमा सरोकारवाला पक्षहरू समक्ष प्रवाहित हुनु आवश्यक हुन्छ । सूचनामा देखिने अस्पष्टता, द्वैध अर्थ, वर्ण विन्यासगत, अर्थगत, स्रोतगत त्रुटिहरूले सरोकारवाला पक्षका साथै भाषाका विद्यार्थी, शिक्षक, भाषाविज्ञ वा मानक नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने भाषिक वक्ताहरूमा नकारात्मक प्रभाव पारेको पाइन्छ । भाषाको अशुद्ध प्रयोगले भाषिक स्थिति नै धरमरको अवस्थामा परेको हुन्छ । भाषाको शुद्ध प्रयोग के हो ? भन्ने विषय नै अन्योलमा परेको हुन्छ । सिकारुको शैक्षणिक गतिविधिमा नकारात्मक प्रभाव पार्न, नेपाली भाषालाई आत्मगौरव र राष्ट्रिय पहिचान एवम् विश्वव्यापीकरणको दिशातर्फ अगाडि बढाउन सार्वजनिक सूचनाहरूमा शुद्ध, स्तरीय र मानक नेपाली भाषाको प्रयोग अनिवार्य भएको छ । शैक्षणिक गतिविधिको शुद्ध भाषिक प्रयोगका लागि सार्वजनिक सूचनाहरूलाई दृष्टान्तका रूपमा ग्रहण गर्न नसकिने किसिमका पाइन्छन् । भाषिक त्रुटिको प्रकार, वर्गीकरण र भाषाको वर्तमान प्रयोगको अवस्थाको अवलोकन गरी सुधारात्मक दिशातर्फ उन्मुख हुनका लागि

सार्वजनिक सूचनाको शैक्षणिक उपादेयता रहेको पाइन्छ । भाषाप्रति बेवास्ता गर्ने प्रवृत्ति सर्वत्र बढेको अवस्थामा रहेका सार्वजनिक सूचनाका भाषिक त्रुटिहरू निराकरण गरी शुद्ध लेखन, प्रयोग र मानक भाषाको स्तरीय प्रयोग सिकाउने शैक्षिक उद्देश्यका लागि सार्वजनिक सूचनाका भाषिक त्रुटिहरू उपयोगी रहेका पाइन्छन् ।

छलफल

भाषाको मानकीकरणका लागि व्याकरण र शब्दकोश महत्त्वपूर्ण साधन हुन् । भाषाको प्रयोगगत विविधतामध्ये खास भेदलाई प्रोत्साहन गर्नु मानकीकरणको कार्य हो । जुन भाषामा व्याकरण र कोशको प्रशस्त उपयोग गरिन्छ; त्यस भाषामा मानक रूपको प्रयोग बढी भएको हुन्छ । त्यसैले भाषाको प्रयोगलाई परिष्कार, परिमार्जन र एकरूपता कायम गर्न व्याकरण र शब्दकोशको योगदान रहेको पाइन्छ । नेपाली भाषा शुद्ध कहाँ लेखिन्छ ? भन्थो भने सरकारी कार्यालय वा निकायहरूको उदाहरण दिनुपर्ने अवस्थामा त्यसो हुन सकेको पाइँदैन । स्नातक, स्नातोत्तर तह उत्तीर्ण गरी आएका सूचना अधिकारीले भाषागत त्रुटि गर्नु गम्भीर विषय हो । बौद्धिक, प्रतिष्ठित व्यक्तिले नै भाषिक अशुद्धताको प्रयोग गरी लेख्ने कार्यले भाषाप्रतिको बेवास्ता बढेको पाइन्छ । शिक्षित, पठित व्यक्तिहरूले नेपाली भाषाप्रति सम्मान गर्न नसक्नु हो भन्ने बुझिन्छ । संस्थागत रूपमा भाषागत त्रुटिले विद्यार्थीको सिकाइमा नकारात्मक असर पर्न जान्छ । गल्तीका लागि प्रेरणाको स्रोत बनेका छन् । भाषागत गल्ती, कमजोरी हटाउन प्रज्ञा नेपाली बृहत शब्दकोश, शैली पुस्तिकाको प्रयोग गर्नु आवश्यक छ । संस्थागत रूपमा भाषागत त्रुटिले विद्यार्थीको सिकाइमा नकारात्मक असर पर्न जान्छ । सरकारी सार्वजनिक निकायका सूचनाहरू गल्तीका लागि प्रेरणाका स्रोत बनेका पाइन्छन् । भाषागत गल्ती, कमजोरी हटाउनका लागि नेपाली भाषा शुद्ध लेखौं, पढौं र प्रयोग गरौंको अभियान नै सरकारी स्तरबाट सञ्चालन हुनुपर्ने देखिन्छ । ऐच्छिक नेपाली विषय पढेकाले मात्र नेपाली भाषा शुद्ध लेख्नु, बोल्नु, पढ्नु र प्रयोग गर्नपर्छ भन्ने आम बुझाइले नेपाली भाषाको स्तरीकरण र एकरूपतामा समस्या देखिएको पाइन्छ । नेपाली भाषा विषय इतरका विषय शिक्षक वा अन्यले नेपाली भाषाको प्रयोग जस्तो गरे पनि हुन्छ भन्ने दृष्टिकोणबाट अहिले नेपाली भाषा ग्रसित बनेको पाइन्छ । अन्य विषयका शिक्षक, नेपाली भाषाका प्रयोक्ता सबैले नेपाली भाषाको शुद्ध प्रयोगमा जोड दिनु आवश्यक छ । भाषाको शुद्ध प्रयोगमा सिकारुलाई सुरु देखि नै अभ्यस्त गराउनाले सिकारु सचेत भएर सिक्छ । भाषाको सचेतताको अवस्थाबाट सिकाइ प्रारम्भ हुँदा सिकाइ प्रभावकारी हुन जान्छ । नेपाली भाषा नेपालको सरकारी कामकाजको भाषा, पत्रपत्रिकाको भाषा, पठनपाठनको माध्यम भाषा भएकाले जान्दैन, प्रयोग गर्दैन भन्न कसैले पनि पाउँदैनन् । एउटै नेपाली भाषाका शिक्षकले मात्र मानक नेपाली भाषाको प्रयोग, उपयोग र महत्त्वमाथि जोड दिँदा त्यो हत्केलाले सूर्यलाई छेकेको जस्तो हुन जान्छ । नेपाली भाषाका शिक्षकहरूको ठेक्काको रूपमा मात्र नेपाली भाषाको शुद्ध लेखनको स्थितिले नेपाली भाषा स्तरीकरणको एउटा पूर्ण स्वरूप र स्थितिमा पुग्न नसकेको हो । नेपाली भाषाप्रतिको विभिन्न समयका बहस, पैरवी र आफूअनुकूलका भाष्य र परिभाषाले नेपाली भाषालाई शुद्ध लेखन र प्रयोगमा समस्या उत्पन्न हुने गरेको पाइन्छ ।

समाजका लब्ध प्रतिष्ठित व्यक्तिले नै विद्युतीय माध्यमबाट प्रसारित हुने सूचनामा नेपाली भाषाको गलत प्रयोग गरी लेखेर सम्प्रेषण गर्नाले सिकारुमा नकारात्मक प्रभाव परेको पाइन्छ । सिकारुले वहाँले त लेखेको छ; मैले लेख्दा के हुन्छ भनी गलत अनुकरण गरी लेख्नाले सिकारुमा गलत सिकाइ भएको पाइन्छ । आदर्श व्यक्ति, लब्ध प्रतिष्ठित व्यक्ति, संस्था र सार्वजनिक निकायहरूले भाषाको शुद्ध प्रयोगका लागि सच्चिनु पर्ने र सक्षम हुनुपर्ने देखिन्छ । सार्वजनिक सूचनामा कम्तिमा ४/५ देखि १५/२० ओटासम्म वर्णविन्यासगत त्रुटि र लेख्यचिह्नगत त्रुटि एउटै सूचनामा रहेका पाइन्छन् । यी सूचनाहरू लेख्ने र सम्प्रेषण गर्ने व्यक्तित्वहरू अधिकृत तहसम्मका हुने भएकाले सूचनामा हुने त्रुटिहरूलाई निराकरण गर्न प्रकाशित सूचनामाथि, अनुगमन, निगरानी गर्नुपर्ने देखिन्छ । कार्यालयमा प्रज्ञा नेपाली शब्दकोशको प्रयोग, शैली पुस्तिकाको प्रयोग गर्ने बानीको विकास हुनुपर्ने देखिन्छ ।

भाषिक रूपमा अशुद्ध सूचनाबाट सिकारुमा नकारात्मक असर पर्ने भएकोले शैक्षणिक उपादेयता शून्य हुन पुग्छ । सिकारुमा त जस्तो लेखे पनि हुन्छ भन्ने प्रभाव पर्छ । फरक पर्ने भए त सरकारी निकायका सूचना प्रभावित हुन्थे त त्यसो त भएको छैन । यो विषय व्यक्ति, संस्था र सरकारसँग जोडिएको पाइन्छ । सरकारले गल्ती गरेको

कुरामा मतलब छैन । व्यक्तिले गरेको त्रुटिको के अर्थ छ र ? माथिल्लो निकायबाट त्रुटि ग्रहणका रूपमा लिइरहेको छ भने त्यो नकारात्मक प्रभाव पर्दछ । भाषिक शुद्धता कायम भएका सूचना सरकारी निकायका भइदिएका भए सिकाइका लागि प्रेरणाका स्रोत हुन्थे । सूचनाहरू त त्रुटिका लागि प्रेरणाका स्रोत बनेका पाइन्छन् । गलती हुँदाहुँदै पनि शैक्षणिक स्रोतका लागि गलती कहाँ कहाँ हुन्छन् भनी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने पाटोबाट हेर्ने हो भने शोधार्थी, सिकारु, भाषिक अध्येताका लागि शैक्षणिक उपादेयताका रूपमा लिइएको पाइन्छ; तर यसो हुनु नेपाली मानक भाषाका लागि घातक हुन्छ । भाषाको स्तरीकृत रूपको प्रयोग सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा हुनु आवश्यक भएको छ ।

पढेलेखेका व्यक्तिहरूबाट भाषिक अशुद्धता बढी भएको पाइन्छ । लिखित अभिव्यक्तिमा विचार सम्प्रेषण गर्ने व्यक्तिहरूबाट नै भाषिक त्रुटि भएको पाइन्छ । यी सूचनाहरू सरल, सहज रूपमा सरोकारवाला पक्षहरू समक्ष प्रवाहित हुनु आवश्यक हुन्छ । सूचनामा देखिने अस्पष्टता, द्वैध अर्थ, वर्ण विन्यासगत, अर्थगत, स्रोतगत त्रुटिहरूले सरोकारवाला पक्षका साथै भाषाका विद्यार्थी, शिक्षक, भाषाविज्ञ वा मानक नेपाली भाषाको प्रयोग गर्ने भाषिक वक्ताहरूमा नकारात्मक प्रभाव पारेको पाइन्छ । भाषाको अशुद्ध प्रयोगले भाषिक स्थिति नै धरमरको अवस्थामा परेको हुन्छ । भाषाको शुद्ध प्रयोग के हो ? भन्ने विषय नै अन्योलमा परेको हुन्छ । सार्वजनिक सूचना लेखन र प्रयोगका लागि सूचना अधिकारी, सूचनासँग सरोकार राख्ने सम्बद्ध व्यक्ति, कार्यालय प्रमुखहरूलाई सूचनामा प्रयुक्त भाषा र नेपाली भाषाको मानक प्रयोग सम्बन्धी भाषाविज्ञ, भाषाविदको व्यवस्थापन र नीति निर्माण गरी प्रशिक्षण अभियान सञ्चालन गरेर भाषिक एकरूपता कायम गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

निष्कर्ष

सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटि र त्यसको शैक्षणिक उपादेयता खोजी गर्ने विषयमा केन्द्रित रही यो लेख तयार पारिएको हो । सार्वजनिक सूचनामा मानक नेपाली भाषा प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा प्रयुक्त भाषिक त्रुटिहरू के-कस्ता रहेका छन् ? भाषिक त्रुटिहरूमा सुधार ल्याउन के-कस्ता सुभावहरू प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ? भाषिक त्रुटिहरूको शैक्षणिक उपादेयताको प्रभाव के कस्तो रहेको छ ? भन्ने समस्यालाई प्रमुख रूपमा लिइएको छ । यो गुणात्मक ढाँचाको लेख बनेको छ । सूचनाहरू अहिले मनलाग्दो तरिकाले मानक नेपाली भाषाको विपरित दिशातिर उन्मुख भई प्रकाशित, प्रसारित भएका पाइन्छन् । यो भाषाप्रतिको बेवास्ता हो । एउटै सार्वजनिक सूचनामा चार/पाँचदेखि पन्ध्र/बिसओटा सम्मका विविध प्रकृतिका भाषिक त्रुटिहरू भएका पाइन्छन् । शिक्षित, पठित व्यक्तिबाट नै भाषाप्रतिको सम्मान हुन सकेको छैन; जे जस्तो लेखे पनि काम चलि हाल्यो भन्ने प्रवृत्ति बढेकाले मानक नेपालीको प्रयोगमा समस्या देखिएको हो । सरकारी निकायबाट भाषिक शुद्धता र स्पष्टताको ख्याल नगरी सूचना प्रसारित हुने परिपाटीले भाषिक त्रुटिको प्रकार, वर्गीकरण र भाषाको वर्तमान प्रयोगको अवस्थाको अवलोकन गरी सुधारात्मक दिशातर्फ उन्मुख हुनका लागि सार्वजनिक सूचनाको शैक्षणिक उपादेयता रहेको पाइन्छ । शैक्षणिक गतिविधिको शुद्ध भाषिक प्रयोगका लागि सार्वजनिक सूचनाहरूलाई दृष्टान्तका रूपमा ग्रहण गर्न नसकिने किसिमका पाइन्छन् । भाषिक त्रुटिको प्रकार, वर्गीकरण र भाषाको वर्तमान प्रयोगको अवस्थाको अवलोकन गरी सुधारात्मक दिशातर्फ उन्मुख हुनका लागि सार्वजनिक सूचनाको शैक्षणिक उपादेयता रहेको पाइन्छ । शैक्षणिक गतिविधिको शुद्ध भाषिक प्रयोगका लागि सार्वजनिक सूचनाहरूलाई दृष्टान्तका रूपमा ग्रहण गर्न नसकिने किसिमका पाइन्छन् । भाषिक त्रुटिको प्रकार, वर्गीकरण र भाषाको वर्तमान प्रयोगको अवस्थाको अवलोकन गरी सुधारात्मक दिशातर्फ उन्मुख हुनका लागि सार्वजनिक सूचनाको शैक्षणिक उपादेयता रहेको पाइन्छ । नेपाली विषय शिक्षकको मात्र ठेक्का हो भन्ने आम मानसिकता र बुझाइले भाषाप्रतिको आकर्षण घटेको पाइन्छ । नेपाली भाषाप्रति आफूअनुकूलका भाष्य र परिभाषाहरू गर्ने प्रवृत्तिलाई त्याग गरी साझा मानक नेपाली भाषाको प्रयोगमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ । सरकारी निकायका सार्वजनिक सूचनामा भाषिक एकरूपता, स्तरीकरण र मानकीकरण कायम गर्नका लागि सरकारले तालिम, प्रशिक्षण, नियमन, अनुगमन समेतको कार्यमा जोड दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

सन्दर्भसूची

- उप्रेती, गङ्गाप्रसाद, चूडामणि बन्धु, माधवप्रसाद पोखरेल, तुलसीप्रसाद भट्टराई, जगतप्रसाद उपाध्याय, हेमनाथ पौडेल (२०७९). *प्रज्ञा नेपाली बृहत शब्दकोश*, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०७६). *नेपाली लेखनमा पदयोग र पदवियोगका समस्या र समाधानका उपाय*, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०७६). *नेपाली कारक व्याकरण*, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- अधिकारी, सूर्यमणि (२०७५). *नेपाली भाषाको इतिहास*, भुँडीपुराण प्रकाशन ।
- जोशी, गणेशराज (२०७९). *अनिवार्य नेपाली*, सङ्गम बुक्स पब्लिकेसन ।
- ढकाल, शान्तिप्रसाद र तीर्थराज खतिवडा (२०६९). *नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण*, शुभकामना प्रकाशन ।
- ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०७९). *प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, पिनाकल पब्लिकेसन ।
- नेपाल, देवी (२०७८). *सरकारी कार्यालयमा नेपाली भाषाको शुद्ध प्रयोगका लागि नेपाली वर्षाविन्यास*, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय ।
- नेपाल, सरकार (२०७८). *नेपाली भाषा शुद्ध लेखन*, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय ।
- नेपाल सरकार (२०७६). *प्रकाशन शैली, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र* ।
- पौडेल माधवप्रसाद र खगेन्द्रसिंह धामी (२०७५). *सामाजिक र मनोभाषावज्ञान*, इन्टेक्चुअल्ज् बुक प्यालेस ।
- भट्टराई, श्याम (२०७५). *व्यावहारिक लेखन तथा सम्पादन*, शुभकामना प्रकाशन ।
- मलोन, सुजन (२००४ ई.). *म्यानुअल फर डेभलपिड लिटरेसी एण्ड एडुल्ट इडुकेशन प्रोग्राम इन माइनोरिटी ल्याङ्ग्वेज कमिन्टी*, युनेस्को ।
- राष्ट्रिय सूचना आयोग (२०७९). *सूचनाको हक कार्यान्वयन ऐन, नियमावली र कार्यविधि एवम् निर्देशिकाको संगालो*, राष्ट्रिय सूचना आयोग ।
- लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद (२०७३). *नेपाली भाषामा बल्काइएका समस्या र समाधानका उपायहरू*, सुकुना बहुमुखी क्याम्पसद्वारा आयोजित २०७३ फागुन २६ गते मोरङमा मानक नेपाली भाषा अभिमुखीकरण गोष्ठीमा प्रस्तुत कार्यपत्र ।
- शर्मा, पञ्चप्रसाद, हिरण्यलाल ज्ञवाली र कपिलमणि ज्ञवाली (२०७३). *लेखन तथा अभिव्यक्तिकला*, रत्न पुस्तक भण्डार ।